

Siromaštvo i blagostanje mladih

Guzalić, Magdalena

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:922630>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-07**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Magdalena Guzalić

SIROMAŠTVO I BLAGOSTANJE MLADIH

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
DIPLOMSKI STUDIJ SOCIJALNE POLITIKE

Magdalena Guzalić

SIROMAŠTVO I BLAGOSTANJE MLADIH

DIPLOMSKI RAD

Mentor: Prof. dr. sc. Zoran Šućur

Zagreb, 2023.

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Pojmovno određenje i društveni položaj mladih kroz povijest	3
2.1. Društveni položaj mladih u predindustrijskom društvu	4
2.2. Društveni položaj mladih u modernom industrijskom društvu	5
2.3. Promjene u tranziciji iz mladosti u odraslost	7
2.4. Definiranje mladih	9
3. Specifičnosti siromaštva mladih	10
3.1. Definiranje siromaštva	12
3.2. Koncepti i vrste siromaštva	14
3.3. Neki od teorijskih pristupa pojmu siromaštva mladih	18
3.4. Statistički pokazatelji siromaštva mladih na EU razini	25
4. Uzroci i posljedice siromaštva mladih te borba protiv siromaštva mladih	29
4.1. Uzroci i posljedice siromaštva mladih	29
4.2. Borba protiv siromaštva mladih	37
5. Zaključak	40
POPIS TABLICA	42
POPIS SLIKA	42
LITERATURA	43

Siromaštvo i blagostanje mladih

Sažetak:

Siromaštvo je višedimenzionalan i kompleksan društveni fenomen i smatra se jednim od najvećih globalnih problema koji zahvaća čak jednu petinu svjetskog stanovništva. S obzirom na razdoblje od prije 10 godina, siromaštvo je na europskoj razini u blagom padu, no i dalje je ta brojka poprilično visoka. Ono što posebice zabrinjava jest činjenica što su upravo mladi ljudi definirani kao jedna od najranjivijih skupina s visokim rizikom od siromaštva (čak 22,1%). U ovom radu argumentiran je problem siromaštva i blagostanja mladih. U kratkim crtama prikazao se položaj mladih ljudi u predindustrijskim i modernim industrijskim društvima te su se navele ključne razlike u tranziciji iz mladosti u odraslost nekad i danas. Definiran je i pojam mladih ljudi kao ranjive skupine koja je u povećanom riziku od siromaštva. Navele su se i neke specifičnosti siromaštva mladih te se pojmovno odredilo siromaštvo, njegovi osnovni koncepti i vrste. Posebna pažnja posvećena je prikazu siromaštva mladih kroz dva odabrana teorijska pristupa. Istaknuti su odabrani statistički pokazatelji siromaštva mladih na europskoj i hrvatskoj razini. Navedeni su neki od osnovnih uzroka, posljedica i zaštitnih faktora siromaštva mladih. Navedeni su i načini borbe protiv siromaštva mladih, uz poseban naglasak na NEET populaciju, kao i smjernice za uspješno suzbijanje siromaštva mladih i poboljšanje njihovog društvenog blagostanja i položaja u društvu.

Ključne riječi: siromaštvo mladih, blagostanje mladih, stopa siromaštva mladih, rizični i zaštitni faktori siromaštva mladih, suzbijanje siromaštva mladih

Youth poverty and well-being

Abstract:

Poverty is a multidimensional and complex phenomenon and is considered to be one of the biggest global problems affecting as much as one fifth of the world's population. Compared to the period of 10 years ago, poverty at the European level is in a slight decline, but the figure is still quite high. Of particular concern is the fact that young people are defined as one of the most vulnerable groups with a high risk of poverty (as much as 22,1%). In this paper, the problem of poverty and well-being of young people is argued. The position of young people in pre-industrial and modern industrial societies is briefly presented, and the key differences in the transition from youth to adulthood now and then are stated. The concept of young people as a vulnerable group with increased risk of poverty is also defined. Some specifics of youth poverty are also mentioned, and poverty, its basic concepts and types are conceptually determined. Particular attention is devoted to the presentation of youth poverty through the lenses of two selected theoretical approaches. Selected statistical indicators of youth poverty at the European and Croatian level are highlighted. Some of the basic causes, consequences and protective factors of youth poverty are listed, with special emphasis on the NEET population, as well as guidelines for successfully combatting youth poverty and improving their social well-being and position in society.

Key words: youth poverty, youth well-being, youth poverty rate, risk and protective factors of youth poverty, youth poverty eradication

Izjava o izvornosti

Ja, Magdalena Guzalić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Magdalena Guzalić

Datum: 27. listopada, 2023.

1. Uvod

Siromaštvo predstavlja globalni društveni problem koji pogađa jednu petinu svjetskog stanovništva (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.). Ono je nezaobilazna pojava u svijetu, kako nekad, tako i danas. O siromaštvu se vode brojne rasprave i sama problematika siromaštva zaokuplja mnoge različite stručnjake i znanstvenike. Možemo reći kako je siromaštvo multidisciplinarni problem kojeg je gotovo pa nemoguće iskorijeniti.

Istraživanja o siromaštvu započela su krajem 19. stoljeća u Velikoj Britaniji. U Hrvatskoj se o siromaštvu počelo istraživati tek 1998. godine (Šućur, 2011.). U početku je bilo zastupljeno jednoznačno određenje pojma siromaštva gdje se kao glavno obilježje ljudi koji žive u siromaštvu spominjalo isključivo nedostatak potrebnih materijalnih sredstava za pristojan životni standard (Haveman, 2009.). U zadnja dva desetljeća sve više raste konsenzus o višestrukoj prirodi siromaštva, kako u društvenim i znanstvenim tako i u političkim krugovima. Slijedom toga, sve se više prihvaća mišljenje kako se siromaštvo ne odnosi samo na nedostatak materijalnih prihoda, već i na neadekvatno sudjelovanje u različitim područjima života kao što su zapošljavanje, obrazovanje, stanovanje i zdravlje (Dewlidge i de Keulenaer, 2003.).

Siromaštvo je samo po sebi teško odrediti i ne postoji jedinstvena definicija siromaštva. Različiti autori ponudili su različite definicije siromaštva, pa tako npr. Vijeće Europske unije (1975., prema Decancq i sur., 2014.) definira siromaštvo na način da definira osobe koje su pogođene siromaštvom navodeći kako su to „*pojedinci ili obitelji čija su sredstva toliko mala da ih isključuju iz minimalno prihvatljivog načina života države članice u kojoj žive*“.

Sveprisutan proces socijalnih promjena zadnjih tridesetak godina, a kojeg karakterizira prelazak iz industrijskog na postindustrijski način proizvodnje, doveo je do pojave i širenja novih socijalnih rizika koji posljedično dovode do toga da velik broj ljudi ostaje bez posla, prisutna je nesigurnost na tržištu rada, a opisuje ga i trend rasta obiteljske nestabilnosti (Dewlidge, 2003.). Kada na to pridodamo Covid-19 pandemiju, rastuću

inflaciju te učinke rata u Ukrajini, Svjetska banka (2022.) procjenjuje da su te kombinirane krize dovele do dodatnih 75 do 95 milijuna ljudi koji žive u siromaštvu, u usporedbi s projekcijama prije pandemije. Navedene posljedice zahvaćaju, između ostalog, i mlado stanovništvo te su mladi prepoznati kao jedna od ranjivih skupina koja je u povećanom riziku od siromaštva.

Siromaštvo mladih može imati značajne i dugotrajne posljedice na pojedince i na društvo u cjelini. Ono se odnosi na stanje u kojem mladi ljudi doživljavaju nedostatak resursa i mogućnosti za pristojan životni standard (Moore, 2005.). Navedeno obuhvaća različite aspekte uskraćenosti, uključujući najčešće ekonomsku, obrazovnu i društvenu dimenziju. Neki od ključnih čimbenika koji pridonose siromaštvu mladih su ekonomska nejednakost, ograničeno obrazovanje i vještine, visoke stope nezaposlenosti ili podzaposlenosti, obiteljske prilike, diskriminacija (naročito na tržištu rada), stambena nestabilnost i slično (Harper i sur., 2003.).

Iako se radi na rješavanju problema siromaštva mladih, često je tu riječ o začaranom krugu siromaštva kojeg nije jednostavno prekinuti. Rješenja najčešće uključuju kombinaciju politika i inicijativa usmjerenih na poboljšanje obrazovnih mogućnosti, povećanje pristupa obuci za posao i zapošljavanje, pružanje mreža socijalne sigurnosti i rješavanje sustavnih problema poput nejednakosti prihoda i diskriminacije. Cilj spomenutih politika i inicijativa je dati mladim ljudima alate i podršku koja im je prijeko potrebna da prekinu začarani krug siromaštva i postignu ekonomsku stabilnost i društveno blagostanje (Moore, 2005.).

U ovom će radu najveći fokus biti upravo na siromaštvu i društvenom blagostanju mladih. U prvom poglavlju prikazati će se društveni položaj mladih u predindustrijskom i modernom industrijskom društvu te će se navesti glavne promjene u tranziciji iz mladosti u odraslost nekad i danas, nakon čega slijedi definiranje pojma mladih ljudi kao ranjive skupine koja je u povećanom riziku od siromaštva. U idućem poglavlju navest će se neke specifičnosti siromaštva mladih, a potom će se siromaštvo pojmovno odrediti pomoću raznih definicija i objasniti će se osnovni koncepti i vrste siromaštva. Nadalje, siromaštvo mladih pokušat će se objasniti kroz dva odabrana teorijska pristupa te će biti prikazani odabrani statistički pokazatelji siromaštva mladih na europskoj i hrvatskoj razini. U zadnjem poglavlju navest će se neki od osnovnih

uzroka, posljedica i zaštitnih faktora siromaštva mladih. Također, riječ će biti i o načinima borbe protiv siromaštva mladih, uz poseban primjer NEET populacije kao naročito rizične skupine mladih ljudi, te o smjernicama za uspješno ostvarivanje ciljeva raznih dionika koji se bave upravo suzbijanjem siromaštva mladih i poboljšanjem njihovog društvenog blagostanja i položaja u društvu. Ovaj rad završit će se kratkim zaključkom.

2. Pojmovno određenje i društveni položaj mladih kroz povijest

Mladost kao razdoblje u životu svakog pojedinca predmet je rasprava još od antičkih vremena, no mladi se kao društvena grupa konstituiraju tek u industrijskom dobu (Ilišin i Radin, 2002.). U sociologiji se mlade promatra kao posebnu društvenu grupu kojoj je zajednička upravo pripadnost određenoj dobnoj skupini (s tendencijom podizanja dobne granice kojom se određuje omladinski status). Zajedničke su im i specifične pripisane značajke i njima odgovarajuća društvena uloga što posljedično rezultira nedovoljnom integracijom mladih u ukupan društveni život te njihov nepovoljniji društveni status. Štoviše, Ilišin i Radin (2002.) ističu kako bi se moglo konstatirati da su mladi jedna od najvulnerabilnijih društvenih skupina, naročito jer se nalaze u specifičnom prijelaznom statusu: više nisu zaštićeni kao djeca, a još ne uživaju sve mogućnosti i pogodnosti koje su dostupne odraslima. Upravo se na temelju toga mogu i razlučiti dvije dobne podskupine mladih koje imaju različit pravni status. Prva skupina su mladi do 18 godina koji još uživaju svu zaštitu i beneficije koje društvo daje djeci, a s druge strane su to mladi koji su stekli punoljetnost te se suočavaju sa svim odgovornostima i pravima odraslih (Ilišin i Radin, 2002.).

U suvremenom društvu mladost se prepoznaje kao razdoblje tzv. novicijata, odnosno mladima se priznaje samo psihofizička zrelost, ali ne i socijalna zrelost. Upravo zbog poimanja mladosti kao primarno prijelaznog statusa postoji velika razlika između normativno priznatih i realno ostvarenih prava mladih. Drugim riječima, nakon što mladi izađu iz razdoblja adolescencije i postanu tzv. mladi odrasli, oni i dalje ne uživaju potpuni status odraslih iako su već zauzeli određene položaje u društvu (Ilišin, 2002.).

Evolucija mladih kroz povijest je dinamičan proces na kojeg utječu brojni ekonomski, društveni, kulturni i tehnološki čimbenici karakteristični za određeno povijesno razdoblje. U nastavku će se prikazati društveni položaj mladih u predindustrijskom te industrijskom društvu, promjene koje su vidljive u tranziciji iz mladosti u odraslost nekad i danas te će se pojmovno odrediti i definirati značenje mladih.

2.1. Društveni položaj mladih u predindustrijskom društvu

Položaj mladih u predindustrijskom razdoblju značajno je varirao ovisno o kulturi, društvu i vremenskom razdoblju. Predindustrijska društva tipično karakterizira oslanjanje na agrarnu ekonomiju i ekonomiju koja se temelji na preživljavanju, ograničena tehnologija i tradicionalne društvene strukture.

U ovim je društvima razdoblje djetinjstva i mladosti kratko trajalo, a prijelaz u odraslu dob događao se puno ranije. Od mladih se očekivalo da preuzmu odgovornosti i uloge odraslih te da doprinose ekonomskom blagostanju obitelji od rane dobi. To je često značilo bavljenje poljoprivrednim poslovima, lovom i sakupljanjem, pomoć u kućanskim poslovima ili učenje zanata. Čim su bila fizički sposobna, od djece se očekivalo da doprinose uzdržavanju kućanstva (Horlings, 2005.). U većini predindustrijskih društava nije postojao formalni obrazovni sustav kakav poznajemo danas. Dakle, pristup formalnom obrazovanju je bio ograničen, a ako je i bilo dostupno obrazovanje ono je tad najčešće bilo rezervirano samo za elitu i svećenstvo. Mladi su vještine i znanja stjecali kroz naukovanje, usmenu predaju ili iskustveno učenje i to sve najčešće neformalno unutar obitelji (Horlings, 2005.). Brak je u mladoj dobi bio uobičajen, a obitelj se smatrala središnjom institucijom. U mnogim predindustrijskim društvima brak se često sklapao u vrlo mladoj dobi, a primarna uloga mladih (naročito mladih žena) bila je udati se i zasnovati obitelj. Brakove su često dogovarale obitelji vođene ekonomskim, društvenim ili političkim razlozima (Horlings, 2005.) Nadalje, predindustrijska društva imala su stroge društvene i kulturne norme koje su regulirale ponašanje i uloge mladih. Odstupanje od ovih normi često je nailazilo na društvene sankcije. Naglašeno je poštovanje prema starijima i autoritetima, od kojih su mladi trebali slušati i slijediti sve upute. U nekim predindustrijskim društvima su mladi (a

posebno siročad i oni bez obiteljske podrške) bili vrlo često iskorištavani i zlostavljani. Dječji rad, iako uobičajen u to vrijeme, ponekad je rezultirao vrlo teškim radnim uvjetima za mlade pojedince. Nadalje, mladi su imali ograničena zakonska prava i autonomiju. Bili su pod vlašću i skrbništvom roditelja ili drugih starijih članova obitelji. Kako su starili i stjecali iskustvo, postupno bi stekli i više neovisnosti i moći donošenja odluka. Socijalna mobilnost u predindustrijskim društvima često je bila ograničena. Društveni status i zanimanje osobe bili su određeni rođenjem i obiteljskim vezama. Mladi su imali slabe ili gotovo nikakve mogućnosti promijeniti svoj društveni položaj ili zanimanje izvan uloga koje im je dodijelila zajednica. Konačno, individualizam je u ovim društvima bio manje izražen. Naglasak je bio na kolektivnoj dobrobiti i kontinuitetu zajednice, a ne na individualnoj autonomiji i samoizražavanju (Horlings, 2005.).

Važno je napomenuti da su iskustva mladih u predindustrijskim razdobljima uvelike varirala ovisno o čimbenicima kao što su geografsko područje, kulturološke prakse i socioekonomski status. Neka su društva možda bila fleksibilnija i popustljivija u postupanju s mladima, dok su druga možda bila vrlo konzervativna i tradicionalna. No, prijelaz iz predindustrijskih u industrijska društva donio je značajne promjene u ulogama i statusu mladih u mnogim dijelovima svijeta.

2.2. Društveni položaj mladih u modernom industrijskom društvu

Mladi u modernim industrijskim društvima odnose se na mlade ljude koji odrastaju u suvremenim, industrijaliziranim, a često i urbaniziranim društvima. Ova društva karakterizira napredna industrijska i tehnološka infrastruktura, visoka razina obrazovanja i složene socioekonomske prilike (Russell, 2009.). Mladi igraju ključnu ulogu u razvoju i funkcioniranju tih društava. U takvim društvima pristup obrazovanju obično je široko rasprostranjen. Od mladih se očekuje da pohađaju školu i često imaju priliku nastaviti visoko obrazovanje, što je ključno za njihovu karijeru. Mladi se u industrijskim društvima suočavaju s izazovima na tržištu rada, uključujući natjecanje za radna mjesta, potrebu za posebnim vještinama i mogućnost promjene karijere tijekom vremena. Često traže posao koji je u skladu s njihovim obrazovanjem i

osobnim interesima (Russell, 2009.). Također, od njih se očekuje da svojim radom doprinose gospodarstvu. Njihova kreativnost i produktivnost igraju značajnu ulogu u gospodarskom rastu i tehnološkom napretku. Industrijska društva često promiču konzumerizam, a mladi su ciljna demografija za mnoge proizvode i usluge jer imaju značajnu kupovnu moć i utjecaj na tržišna kretanja. Često su na meti oglašivača i pod utjecajem potrošačkih trendova (Russell, 2009.). Kao građani, mladi u industrijskim društvima imaju priliku uključiti se i u politiku. Oni imaju punu slobodu sudjelovanja na izborima, zagovaranja i aktivizma kako bi utjecali na politiku vlade i društvene promjene. Nadalje, u ovim društvima mladi su uvelike izloženi utjecajima digitalne tehnologije već od malih nogu, što može imati i pozitivne i negativne učinke na njihov razvoj. Društvene platforme igraju veliku ulogu u životima moderne mladeži. Mladi vrlo često koriste društvene medije i tehnologiju kako bi izrazili svoje stavove. Moderna industrijska društva često promiču individualizam, gdje se mlade ljude potiče da slijede vlastite ciljeve i interese. Navedeno dovodi do usredotočenosti na osobni razvoj, samoizražavanje i samootkrivanje. Iako se promiče individualizam, obitelj i odnosi s vršnjacima i dalje su važni za mlade u tim društvima. Izgradnja značajnih veza i mreža podrške ključni su za njihovu dobrobit. No, s druge strane, pritisci i ubrzani životni ritam u industrijskim društvima ponekad mogu pridonijeti stresu i problemima mentalnog zdravlja među mladima. Mnogi mladi ljudi traže načine kako se nositi s tim izazovima i pronaći osjećaj ravnoteže (Russell, 2009.).

Kao i kod predindustrijskih društava, i ovdje je važno napomenuti da se iskustva mladih u modernim industrijskim društvima mogu značajno razlikovati ovisno o čimbenicima kao što su socioekonomsko podrijetlo, kulturni kontekst i geografski položaj. Dok neki mladi imaju pristup širokom rasponu mogućnosti, drugi se mogu suočiti s ekonomskim ili društvenim razlikama koje utječu na njihova iskustva. Izazovi i prilike za mlade u ovim se društvima neprestano razvijaju kako se svijet mijenja i pojavljuju nove tehnologije i društveni trendovi.

No, posljednjih se desetljeća mladi ljudi vrlo često susreću s brojnim preprekama povezanim sa zapošljavanjem, rješavanjem stambenog pitanja, neovisnosti od roditelja i slično, što vrlo često posljedično dovodi i do siromaštva. Pronalaženje stabilnog i dobro plaćenog posla često je teško za mlade ljude koji ulaze na tržište rada, osobito u vremenima ekonomske nesigurnosti. Ako i nađu zaposlenje, ono često u početku bude

privremeno i nesigurno te odraz ekonomskih nejednakosti gdje, vrlo često, za isti posao budu manje plaćeni od, recimo, nekog starijeg zaposlenika. Pristup kvalitetnom obrazovanju također može biti izazov za mnoge mlade, osobito u zajednicama s nedostatkom usluga. Vrlo često troškovi samog školovanja značajno otežavaju stjecanje željenog stupnja obrazovanja. Uz to se veže i pronalaženje pristupačnog i sigurnog stana, što može biti vrlo teško, posebno ako je riječ o skupim urbanim područjima. Rješavanje stambenog pitanja također predstavlja ogroman izazov za mlade ljude. Samim time, postoji tendencija sve dužeg ostajanja u obiteljskom domu. Svi ovi izazovi, ali i mnogi drugi, doveli su do novog problema koji je postao sve prisutniji, a to je prevalencija problema mentalnog zdravlja među mladima, kao što su anksioznost, depresija i stres.

2.3. Promjene u tranziciji iz mladosti u odraslost

U procesu tranzicije iz djetinjstva u odraslost mladi prolaze kroz stalne statusne promjene, pa je to razdoblje života vrlo dinamično, ali i određujuće za budući život pojedinca. Proces sazrijevanja i socioekonomskog osamostaljivanja, prema Ilišin (2007.), karakterizira sljedeće:

- 1) Nema jamstva da će socioekonomsko osamostaljivanje automatski postići s određenom životnom dobi
- 2) Postoje značajne varijacije u startnim pozicijama i postignućima mladih
- 3) Na životni put utječe stupanj na kojem je okončana tranzicija u odraslost
- 4) Tijekom procesa sazrijevanja i osamostaljivanja iskustva mladih uobličavaju se kao subkulturni obrasci, a diferenciranja na osnovi različitih obilježja mladih (spolnih, rasnih, etničkih, itd.) postaju vidljivija
- 5) Bez uvida u utjecaj sociostrukturnih zadanosti na socioekonomsko osamostaljivanje ne mogu se valjano objasniti drugi aspekti svakodnevnog života mladih, kao što su socijalna i politička participacija, obrasci potrošnje, korištenje slobodnog vremena i slično (Ilišin, 2007.).

Počevši od 1970ih, sociolozi i društveni povjesničari sugerirali su da bi se prelazak u odraslost moglo konceptualizirati kao proces obilježen nizom događaja. Ti događaji

označavaju prijelaze od uloga tipičnih za mladost do uloga tipičnih za odraslu dob, a uključuju završetak obrazovanja, ulazak na tržište rada, napuštanje obiteljskog doma, ulazak u brak i stupanje u roditeljstvo (Schulenberg i Schoon, 2012.). Istraživanje prijelaza u odraslu dob od tada je procvjetalo, usredotočujući se na čimbenike koji oblikuju vrijeme tih događaja i redosljed kojim se pojavljuju (Billari i Liefbroer, 2010.).

Veliki dio literature o prijelazu u odraslu dob bavi se odmakom od obrasca koji je bio dominantan u 50-im i 60-im godinama i koji se može definirati kao rani, ugovoreni i jednostavni. Rani u smislu da se većina demografskih događaja dogodila rano tijekom mlade odrasle dobi. Ugovoren u smislu da je vremenski raspon unutar kojeg su se događaji dogodili obično bio relativno ograničen, a jednostavan u smislu da se dogodilo samo nekoliko događaja i to obično jasnim redosljedom (Billari i Liefbroer, 2010.). Primjerice, mladi su najčešće napuštali obiteljski dom za vrijeme sklapanja braka (što je u to vrijeme bilo dosta rano) te su se brzo ostvarivali i u roditeljskoj ulozi.

Nadalje, Billari i Liefbroer (2010.) naglašavaju da se diljem Europe pojavio novi dominantni obrazac tranzicije u odraslu dob. Ovaj idealno-tipični obrazac može se okarakterizirati kao kasni, produljeni i složeni. Kasni u smislu da se mnogi događaji događaju prilično kasno tijekom mlade odrasle dobi. Produljeni je u smislu da je vremenski raspon između prve i posljednje tranzicije – obično napuštanja doma i stupanja u roditeljstvo ili brak – relativno dug, odnosno prijelaz u odraslu dob danas traje puno duže, a složen je po tome što se relativno mnogo događaja događa tijekom mlade odrasle dobi i što se neki od tih događaja čak i ponavljaju te je puno veća heterogenost među pojedincima (Billari i Liefbroer, 2010.).

Ilišin i Radin (2002.) također ističu kako je danas prelazak u tzv. svijet odraslih sve složeniji iz više razloga. Institucionalizirano obrazovanje traje sve dulje, suvremene tehnološke promjene traže sve fleksibilniju i kvalificiraniju radnu snagu, a gospodarska kretanja ciklički uzrokuju porast nezaposlenosti koja, prije svega, pogađa mlade. Navedeno posljedično dovodi do usporenog ulaska u tzv. svijet rada i općenito sporije socioekonomsko osamostaljivanje zbog čega se mlade prisilno zadržava u ovisnom položaju. Sukladno tome, zbiva se i prolongiranje zasnivanja vlastite obitelji, kao i minimalno uključivanje mladih u druge javne sfere, osobito politiku. Upravo se

zbog toga u suvremenom društvu mladost prepoznaje kao razdoblje tzv. novicijata (kao što je već ranije spomenuto) te iako su im stjecanjem punoljetnosti načelno priznata sva građanska prava, malo je onih koja su realno ostvariva (Ilišin, 2002.).

2.4. Definiranje mladih

Riječ „mladi“ ima različita značenja ovisno o kontekstu. Jedan od razloga zašto se siromaštvo mladih smatra istraživačkim problemom jest taj što ne postoji jedinstvena definicija mladih. Pojam mladost, odnosno mladi ljudi, Ujedinjeni narodi (2003.) definiraju kao osobe u dobi od 15 do 24 (29) godina. Europska unija također slijedi ovu definiciju, kako u svojim programima usmjerenima na mlade tako i u svojoj Bijeloj knjizi o mladima (Europska komisija, 2001.). Prema Eurostatu (2022.) mladima se smatraju osobe u dobi od 16 do čak 34 godine. Prema sociološkoj definiciji, mladost označava prijelaznu fazu između djetinjstva i odrasle dobi, odnosno pojam mladosti obuhvaća niz prijelaza od adolescencije do odrasle dobi, od ovisnosti do neovisnosti, te od stanja u kojem su mladi primatelji društvenih usluga do stanja u kojem su oni ti koji počinju doprinositi nacionalnom gospodarskom, političkom i kulturnom životu (Aassve i sur., 2006.).

U sociologiji mladeži nema jedinstvenog stava do koje životne dobi pojedinac pripada skupini mladih, a najčešće se koriste granice do 25, 30 ili 35 godina, dok je početak mladosti poprilično jasan i najčešće predstavlja završetak faze djetinjstva - oko 14, 15 godina (Ilišin, 2002.). Već je poznata tendencija da siromašnija društva i niži društveni slojevi teže što ranijem profesionalnom osposobljavanju mladih te njihovom uključivanju u rad, dok razvijenija društva i viši društveni slojevi stimuliraju što dulje obrazovanje mladih, a što posljedično dovodi do odgađanja njihova ulaska u svijet rada. U vezi s time razlikuju se i dvije koncepcije mladosti: odraslocentrična i mladocentrična. Odraslocentrična orijentacija prisutna je kod siromašnijih društava koja nastoje da mladi što prije postanu odrasli preuzimanjem trajnih društvenih uloga koje pripadaju odraslima. S druge strane, kod razvijenijih društava riječ je o mladocentričnoj orijentaciji koju karakterizira želja mladih da što dulje ostanu u

omladinskom statusu, pri čemu svjesno odgađaju ili odbijaju preuzimanje nekih trajnih socijalnih uloga (Ilišin, 2002.).

U narednoj tablici 2.1. vidljivo je kretanje broja mladih ljudi u dobi od 15 do 29 godina u Hrvatskoj u razdoblju od 2013. do 2022. godine te je ujedno vidljiva i spolna struktura mladog stanovništva. Vidimo da se u proteklih 10 godina broj mladih značajno smanjio, čak za skoro 170 000 mladih ljudi. Spolna struktura mladog stanovništva je poprilično slična, s malo većim brojkama na strani muškog mladog stanovništva.

Tablica 2.1.

Broj mladih u RH u razdoblju od 2013. do 2022. godine i njihova spolna struktura

GODINA	BROJ MLADIH	Ž	M
2013	780.459	382.093	398.366
2014	770.604	377.365	393.239
2015	755.363	369.954	385.409
2016	739.397	361.916	377.481
2017	720.498	352.187	368.311
2018	699.788	341.781	358.007
2019	684.437	332.579	351.858
2020	675.419	325.628	349.791
2021	666.989	320.601	346.388
2022	610.925	297.099	313.826

Izvor: Eurostat, 2023.

Možemo zaključiti da tranzicija u odraslu dob uključuje razne društvene, emocionalne i razvojne promjene koje nisu univerzalne u svim društvima. Definitivno je prisutna razlika kod tranzicije u društvima nekad i danas, no i među suvremenim društvima postoje bitne razlike koje variraju od kulture do kulture, od pojedinca do pojedinca.

3. Specifičnosti siromaštva mladih

Prema longitudinalnom istraživanju Mussida i Sciulli (2022.) kojim se nastojalo prikazati dinamiku siromaštva u Europi uspoređujući longitudinalne skupove podataka za razdoblje prije velike recesije i za razdoblje nakon velike recesije, autori su došli do

rezultata kako je došlo do blagog porasta siromaštva, te su kao određene ranjive kategorije stanovništva koje karakteriziraju veće stope siromaštva istaknuli mlade, radnike koji su zaposleni samo na određeno vrijeme, samohrane roditelje i obitelji s djecom kod kojih samo jedan roditelj ostvaruje prihode (Mussida i Sciulli, 2022.). Ono što je relevantno za ovaj rad jest činjenica da su upravo mladi naznačeni kao kategorija u kojoj je došlo do porasta siromaštva.

Siromaštvo mladih ozbiljan je globalni problem, ne samo zbog velikog broja mladih i djece koji žive u apsolutnom siromaštvu u zemljama u razvoju, već zbog toga što je i vrlo vjerojatno da će mladi doživjeti siromaštvo zbog diskriminacije temeljene na dobi te neizvjesnosti i dinamike koji karakteriziraju prijelaz iz djetinjstva u odraslu dob (Moore, 2005.). No, nisu uvijek u svim slučajevima mladi siromašni; relativni opseg siromaštva mladih u određenom kontekstu ovisi o interakciji mnogih različitih čimbenika. Ulazak u siromaštvo, ali i sami bijeg iz siromaštva u mladosti temelji se, kao i siromaštvo općenito, na kombinaciji raznih čimbenika (bilo da su to čimbenici na individualnoj razini ili pak na globalnoj razini), uključujući ponajviše događaje koji se odnose na tijek života (Aassve i sur., 2006.).

U toj prijelaznoj fazi mladi se suočavaju sa zahtjevnim životnim odlukama, uključujući završetak obrazovanja, pronalazak stabilnog zaposlenja i osnivanje njihovog kućanstva i obitelji. Ta tranzicija je u posljednje vrijeme sve kompleksnija i dugotrajnija i često mlade ljude stavlja u ranjiv položaj (Aassve i sur., 2006.). S povećanjem razine sudjelovanja u visokom obrazovanju mladi ljudi dulje ostaju ovisni o financijskoj potpori države ili obitelji, često bez bilo kakvih vlastitih prihoda (Šućur, 2001.). Također, promjene na tržištu rada dovele su do toga da prilikom uključivanja mladih na tržište rada postoji velika vjerojatnost da duže razdoblje budu bez odgovarajućeg posla ili pak da nađu posao koji je nesiguran i s niskom plaćom. Mladi ljudi svoju ranjivost pokazuju i na drugim područjima; npr. više je vjerojatno da će prije oni nego ljudi drugih dobnih skupina imati problema sa stanovanjem (Aassve i sur., 2006.).

Siromaštvo u mladosti može imati dugotrajne posljedice za pojedince i društvo u cjelini jer može utjecati na sve aspekte života mladih ljudi. Za mnoge mlade ljude pronalazak prvog zaposlenja i osnivanje vlastite obitelji nisu nimalo laki. Doista, i

Eurostat (2022.) navodi kako mladi ljudi često započinju sa slabo plaćenim poslovima ili pak s privremenim poslovima ili poslovima s nepunim radnim vremenom, što posljedično dovodi do velikih financijskih poteškoća. Međutim, valja napomenuti kako to nije uvijek pravilo; rizik od siromaštva za mlade ovisi o brojnim drugim čimbenicima, uključujući opću financijsku situaciju i politiku socijalnog uključivanja u mjestu u kojem žive (Eurostat, 2022.).

3.1. Definiranje siromaštva

Siromaštvo je složen i višestruk društveni problem koji pogađa pojedince, zajednice i cijele nacije. Općenito se definira kao stanje financijske insuficijencije u kojem ljudima nedostaju sredstva za zadovoljenje osnovnih potreba za pristojan životni standard, uključujući hranu, sklonište, odjeću, obrazovanje i zdravstvenu skrb. Siromaštvo se može manifestirati u različitim oblicima, poput apsolutnog siromaštva i relativnog siromaštva, te na njega mogu utjecati i ekonomski i društveni čimbenici (Šućur, 2001.). Lice siromaštva je, dakle, raznoliko i stalno se mijenja.

Siromaštvo je složeno i višedimenzionalno društveno stanje za koje ne postoji jedinstvena definicija. S obzirom da se siromaštvo različito manifestira u različitim dijelovima svijeta te nije isto kad kažemo da je osoba u siromaštvu u nekoj od npr. zapadnoeuropskih zemalja u odnosu na siromašnu osobu iz npr. neke nerazvijene zemlje poput Etiopije, jasno je i da je samo definiranje pojma siromaštva različito s obzirom na geografski položaj. U nastavku navodimo neke od pokušaja definiranja siromaštva.

Svjetska banka (2001., prema Wagle, 2002.) siromaštvo određuje kao materijalni deficit koji najčešće rezultira vrlo slabim društvenim odnosima, slabim pristupom socijalnim mrežama, povećanom nesigurnošću, a smanjenim samopouzdanjem te pojavom ovisnosti o drugima.

Musa (2019.) ističe kako je siromaštvo društveni problem koji implicira nepoželjno društveno stanje pri čemu ga upravo ljudi koji su u siromaštvu opisuju kao nemogućnost preuzimanja kontrole nad vlastitim životom, a što ih stavlja u marginalizirani položaj.

Također, i Šućur (2001.) navodi kako siromaštvo predstavlja društveno stanje, a ne prirodno stanje. Spomenuti autor (Šućur, 2001.) u svojoj knjizi ističe 5 glavnih skupina faktora (prema P. Spickeru) vezanih uz siromaštvo:

- a) Ozbiljan nedostatak fizičke udobnosti koja se odnosi na hranu, sklonište i odjeću
- b) Izraženi zdravstveni problemi kao što su bolest, fizička slabost te kraći životni vijek
- c) Nedostatak sigurnosti pod čime se podrazumijeva gubitak prihoda te opasna radna okolina ili susjedstvo
- d) Izraženi nedostatak socijalnih vrijednosti kao što su niži obrazovni status, izostanak plaćenog rada te neposjedovanje simbola srednje klase
- e) Izraženi nedostatak vrijednosti prihvaćanja koji se očituje putem diskriminacije ili pak slabe ili nikakve političke participacije (Šućur, 2001.).

Prema Encyclopedia Britannica (2023.) siromaštvo se određuje kao stanje onoga kome nedostaje uobičajena ili društveno prihvatljiva količina novca ili materijalnih dobara. Dalje se navodi kako siromaštvo postoji onda kada ljudi nemaju sredstava da zadovolje svoje osnovne potrebe pri čemu se, da bi se uopće moglo identificirati siromašne ljude, prvo zahtijeva određivanje onoga što čini osnovne potrebe (Encyclopedia Britannica, 2023.). Osnovne potrebe se mogu definirati na dva načina; u užem smislu to su one potrebe koje su nužne za preživljavanje, dok se u širem smislu definiraju kao one potrebe koje odražavaju prevladavajući životni standard u zajednici. Prema tome, prvi kriterij pokriva samo one ljude koji su blizu granice gladovanja, dok drugi kriterij obuhvaća još i one ljude čija se prehrana, stanovanje i odjeća (iako primjereni za normalan život) ne mogu mjeriti s onima stanovništva u cjelini (Encyclopedia Britannica, 2023.).

Walker i Walker (2009.) slažu se da je teško ponuditi univerzalnu definiciju te se, prema njima, siromaštvo objašnjava kao stanje deprivacije dohotka i drugih društvenih, kulturnih i materijalnih izvora. Autori navode kako siromaštvo posljedično utječe na zdravlje ljudi, njihova životna očekivanja, kao i na pristup socijalnim mrežama, ali i na pristup obrazovanju i zapošljavanju (Walker i Walker, 2009.).

Možemo zaključiti da je siromaštvo složen problem s različitim uzrocima, a njegovo rješavanje zahtijeva višestruki pristup koji uzima u obzir ekonomske, društvene i političke čimbenike. Različite zemlje i regije mogu imati jedinstvene izazove i definicije siromaštva, ali krajnji cilj je uvijek i svima poboljšanje dobrobiti i kvalitete života ljudi koji žive u siromaštvu.

3.2. Koncepti i vrste siromaštva

Razumijevanje problema siromaštva zahtijeva prilagođen pristup koji uzima u obzir različite koncepte siromaštva i njihovo međudjelovanje unutar specifičnih društvenih, ekonomskih i kulturnih konteksta. Siromaštvo se najčešće sagledava kroz koncepte apsolutnog i relativnog siromaštva, a koji će u nastavku biti objašnjeni.

a) Apsolutno siromaštvo

Apsolutno ili ekstremno siromaštvo naziva se još i „siromaštvo na rubu opstanka“ (Šućur, 2001.). To je koncept siromaštva koji se pojavio u 19. stoljeću te je dominirao do 20. stoljeća, a označuje nemogućnost zadovoljenja osnovnih potreba (Šućur, 2001.). Ovaj koncept definira siromaštvo na temelju fiksnog, apsolutnog praga često mjenjenog u smislu prihoda ili potrošnje, a ispod kojeg se smatra da pojedinci ili kućanstva žive u siromaštvu (Townsend, 1979.). Dakle, to je izraz koji se koristi za opisivanje ozbiljne razine siromaštva gdje pojedinci ili kućanstva ne mogu zadovoljiti neke osnovne životne potrebe, a koje se odnose na hranu, zdravlje, stanovanje, pitku vodu i slično (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.). Definicija apsolutnog siromaštva obično uključuje nedostatak pristupa osnovnim resursima kao što su:

- Hrana – pojedinci u apsolutnom siromaštvu ulažu sve svoje napore kako bi si priuštili dovoljno nutritivne hrane za održavanje dobrog zdravlja te kako bi mogli nastaviti sa svojim svakodnevnim aktivnostima,
- Pitka voda – pristup čistoj i pitkoj vodi temeljni je uvjet za sprečavanje bolesti i osiguravanje dobrobiti,

- Sanitarni uvjeti – odgovarajući sanitarni uvjeti i ispravna higijenska praksa ključni su za održavanje zdravlja i dostojanstva,
- Smještaj – ljudi u apsolutnom siromaštvu često nemaju riješeno stambeno pitanje niti siguran smještaj,
- Zdravstvena skrb – pristup osnovnim zdravstvenim uslugama i lijekovima ključan je za liječenje potencijalnih bolesti i sprečavanje preuranjene smrti,
- Obrazovanje – nedostatak pristupa obrazovanju može samo produžiti period siromaštva ograničavanjem prilika za osobni i ekonomski razvoj,
- Odjeća – nedostatak osnovne odjeće još je jedan aspekt apsolutnog siromaštva (Townsend, 1979.).

Za razliku od relativnog siromaštva, apsolutno siromaštvo postavlja univerzalni prag za siromaštvo bez obzira na ekonomske uvjete ili životni standard određenog društva. Dakle, sukladno ovom konceptu, siromašnima se smatraju oni koji žive ispod postavljenog univerzalnog praga stvarnog prihoda koji je nužan za zadovoljenje osnovnih potreba (Bonić, 2020.).

Svjetska banka (2016.) je u svom Izvještaju o ljudskom razvoju objavila da se siromašnima smatraju svi oni koji prema kupovnoj moći imaju prihode manje od 1,90 američkih dolara, tako da mnoge međunarodne organizacije često koriste upravo ovaj prag kao referentnu vrijednost za definiranje ekstremnog siromaštva, odnosno to je međunarodna linija za mjerenje apsolutnog siromaštva. Međutim, ono što se javlja kao ključni problem jest pitanje može li se taj prag jednako primijeniti u svim zemljama, s obzirom na postojanje velikih razlika u razvijenosti pojedine zemlje. Naime, navedena granica siromaštva može biti prihvatljiva u onim zemljama kod kojih je dohodak nizak, no u razvijenijim zemljama sa srednjim dohotkom prag od 1,90 USD po danu je suviše nizak. Svoju kritiku iznosi i Townsend (1979.) koji navodi kako je nedostatak apsolutnog siromaštva taj što se ono temelji isključivo na minimalnim potrebama koje su jednake za sve ljude i svugdje te dodaje da se siromaštvo može objektivno definirati i dosljedno primjenjivati samo u okviru koncepta relativne deprivacije.

b) Relativno siromaštvo

Nakon Drugog svjetskog rata pojam siromaštva svodi se na pitanje mogu li se podmiriti osnovne potrebe u društvu u kojem živimo. Uvodi se pojam relativnog siromaštva odnosno „siromaštva uslijed nejednakosti“ (Šućur, 2001.). Ono predstavlja nemogućnost zadovoljenja potreba ili sudjelovanja u aktivnostima koje čine dio prihvatljivog (pristojnog) životnog standarda (Šućur, 2001.). Prihvatljiv životni standard je relativan, odnosno može se mijenjati tijekom vremena, a u skladu s razvojem društvenih normi i ekonomskih okolnosti. Naime, ono što se nekad smatralo luksuzom danas su nezaobilazne stvari koje svima trebaju (primjerice automobil, hladnjak, perilica rublja i slično). Zapravo se može reći da biti siromašan, prema ovom konceptu, znači imati manje od drugih u društvu. Ono što valja istaknuti je da se relativno siromaštvo razlikuje od društva do društva, odnosno različito se definira u različitim društvima. Ono je relativno u prostoru i vremenu (Šućur, 2001.).

Townsend (1979.) navodi da se relativno siromaštvo temelji na prihodu ili resursima osobe ili skupine u odnosu na ostatak društva. Ono se više bavi socijalnom i ekonomskom nejednakošću unutar određenog društva te u obzir uzima relativni životni standard i prevladavajuće ekonomske uvjete u određenom mjestu i vremenu (Townsend, 1979.). Naime, ukoliko si neka osoba može priuštiti osnovne životne potrebe ona ne spada u kategoriju siromašnih. Međutim, ako društvo u kojem živi ta ista osoba ima veće prihode, dodatna luksuzna dobra ili pak žive u boljem stambenom prostoru, tada će se navedena osoba smatrati relativno siromašnom u svom društvu.

Relativno siromaštvo često se mjeri putem dohodovnih pragova ili postotaka srednjeg dohotka u određenoj zemlji. Uobičajene mjere uključuju postavljanje granice siromaštva na 60% srednjeg dohotka, pri čemu se smatra da se pojedinci ili kućanstva ispod ovog praga nalaze u relativnom siromaštvu (Škopac, 2023.). Koncept relativnog siromaštva je važan jer naglašava probleme nejednakosti i socijalne isključenosti unutar određenog društva. Čak i u bogatim društvima može postojati relativno siromaštvo ukoliko postoji značajan jaz između bogatih i siromašnih. Šućur (2001., prema Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.) kao glavne nedostatke ovog koncepta navodi to što se on prvenstveno odnosi na nejednakost i što je udaljen od stvarnog života siromašnih. Drugi problem ovog koncepta je problem kod uspoređivanja

relativnog siromaštva u različitim zemljama zato što se u obzir ne uzima razlika u životnom standardu pojedine zemlje (Bonić, 2020.).

c) Ostali oblici siromaštva

Uz apsolutno i relativno siromaštvo, kao dva osnovna koncepta siromaštva, postoji još niz drugih vrsta i oblika siromaštva. Primjerice, postoji pojam „novog siromaštva“ koji označava situacije u kojima obitelji nisu u stanju održati dosadašnju razinu životnog standarda, odnosno događa se njihov prelazak iz relativno sigurnog života u neizvjestan život uslijed utjecaja različitih faktora kao što su ekonomska kriza, gubitak zaposlenja ili nestabilno zaposlenje, inflacija, smanjenje državnih potpora, financijska nesigurnost, zaduženost i slično (Room, 2016.). Takav oblik siromaštva može imati štetne posljedice kao što su povećana razina stresa, loše fizičko i psihičko zdravlje, ali i ograničen pristup osnovnim potrebama (Room, 2016.).

Nadalje, razlikuje se i ruralno i urbano siromaštvo. Iako gradovi često nude veće mogućnosti za zapošljavanje, obrazovanje i slično, oni također imaju jedinstvene izazove povezano sa siromaštvom (Baker i Schuler, 2004.). Naime, urbano siromaštvo odnosi se na stanje ljudi koji žive u siromaštvu unutar urbanih područja te ono vrlo često uključuje probleme povezane s nezaposlenošću, stanovanjem i pristupom uslugama, dok ruralno siromaštvo najčešće karakteriziraju izazovi povezani s poljoprivrednim životom, vlasništvom nad zemljom i infrastrukturom koju je potrebno nadograditi kako bi stanovnici ruralnih prostora imali veću mobilnost (Baker i Schuler, 2004.).

Sljedeća vrsta je subjektivno siromaštvo koje zapravo predstavlja subjektivnu procjenu pojedinca o tome je li siromašan ili nije, odnosno pojedinci sami procjenjuju svoje blagostanje (Bonić, 2020.). Najjednostavniji način mjerenja ove vrste siromaštva jest da se ispitanicima postavi jednostavno pitanje smatraju li se oni siromašnima ili ne (Šućur, 2005.). U razdoblju od 2010. do 2014. u Hrvatskoj je bilo čak 25% ispitanika koji su izjavili da vrlo teško sklapaju kraj s krajem, 60% njih da teško sklapaju kraj s krajem, dok samo 4% njih čine to lako (Šućur, 2001.). No, mana ove metode mjerenja siromaštva je u tome što ne znamo koju razinu dohotka ispitanici smatraju linijom siromaštva (Šućur, 2005.).

Kao zadnji termin navest će se situacijsko siromaštvo koje se, kao što mu samo ime govori, javlja u određenim situacijama – situacijama poput iznenadnih vremenskih nepogoda, ratnog stanja, neočekivanih problema sa zdravljem ili pak razvoda braka (Jain i sur, 2022.). Ono što je karakteristično za situacijsko siromaštvo jest to da ono u većini slučajeva nije dugoročno, već pojedinci vrlo brzo (najčešće nakon završetka određene situacije) izađu iz ove vrste siromaštva (Jain i sur., 2022.).

3.3. Neki od teorijskih pristupa pojmu siromaštva mladih

Tijekom godina razvijeno je mnogo teorija koje pomažu objasniti uzroke i dinamiku siromaštva. Siromaštvo mladih možemo sagledati kroz brojne teorijske pristupe, a za potrebe ovog rada objasniti će se detaljno kroz 2 odabrane teorije – kroz intergeneracijsku teoriju siromaštva te kroz teoriju društvene i kulturne reprodukcije.

a) Intergeneracijska teorija siromaštva / Teorija začaranog kruga

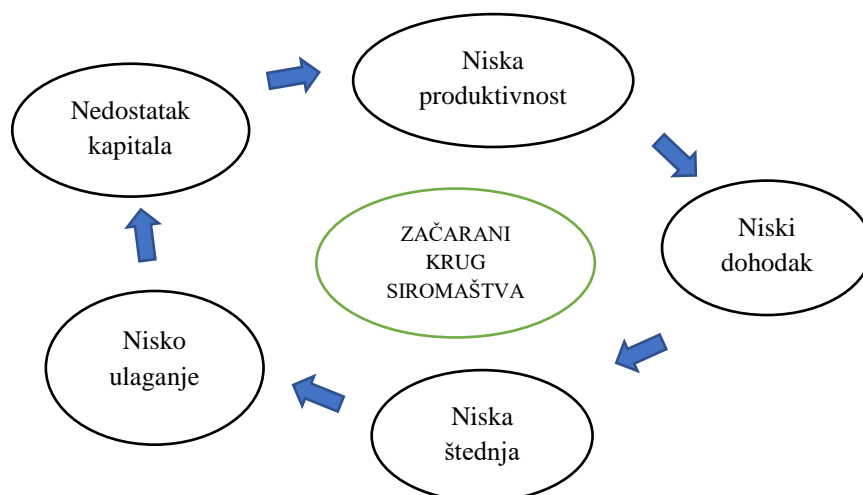
Intergeneracijska teorija siromaštva, također poznata i kao teorija začaranog kruga, koncept je koji opisuje postojanost siromaštva unutar obitelji ili pak među više generacija iste obitelji (Harper i sur., 2003.). Sugerira da se siromaštvo može prenositi s jedne generacije na drugu, stvarajući krug kojeg je teško prekinuti. Ova se teorija često koristi kako bi se objasnilo zašto neke obitelji ili pojedinci ostaju zarobljeni u siromaštvu unatoč naporima da iz njega pobjegnu (Harper i sur., 2003.).

Navedena teorija podrazumijeva da siromaštvo rađa siromaštvo; da ono neprestano traje i prenosi svoje posljedice s jedne generacije na drugu (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.). Nakon što siromaštvo nastane, ono opstaje ukoliko nema vanjske intervencije i može trajati kroz više generacija. Ciklus siromaštva je složen i višedimenzionalan problem kojeg se pojedinci ili obitelji vrlo teško oslobađaju. Obitelji zarobljene u začaranom krugu imaju ili ograničena ili nikakva sredstva te postoji mnogo faktora koji kolektivno djeluju u tom kružnom procesu čineći za pojedince gotovo nemogućim da ga prekinu (Bradshaw, 2009.). To se događa kada siromašni ljudi nemaju resurse potrebne za izlazak iz siromaštva, poput financijskog

kapitala, obrazovanja ili čak veza, te navedeno može rezultirati i dodatnim povećanjem siromaštva (Bradshaw, 2009.). U nastavku je vizualno prikazana teorija začaranog kruga.

Slika 3.1.

Začarani krug siromaštva.

Izvor: izrada autorice prema teoriji začaranog siromaštva.

Ključne komponente kruga siromaštva prema Bradshaw (2011.) su:

- Nizak prihod – siromaštvo često započinje upravo s niskim prihodom ili neadekvatnim financijskim sredstvima. To može biti rezultat čimbenika kao što su nezaposlenost, nedovoljna zaposlenost, niske plaće ili pak ograničeni pristup ekonomskim mogućnostima.
- Ograničen pristup obrazovanju – siromaštvo može ograničiti pristup kvalitetnom obrazovanju. Djeca iz siromašnih sredina mogu se suočiti s preprekama u pohađanju škole zbog nedostatka sredstava, neodgovarajuće infrastrukture ili pak potrebe da rade kako bi uzdržavali svoju obitelj. Bez dobrog obrazovanja, pojedinci mogu imati manje mogućnosti za kvalificirano zapošljavanje.
- Izazovi zdravstvene skrbi – siromaštvo može dovesti do neadekvatnog pristupa zdravstvenoj skrbi, što može rezultirati lošim zdravstvenim ishodima. Navedeno može dodatno spriječiti sposobnost osobe da radi i zaradi stabilan prihod.

- Nedostatak imovine – siromašnim ljudima često nedostaje imovine ili uštedećine na koju bi se mogli osloniti u vrijeme krize ili pak za ulaganje u aktivnosti koje donose prihod. Bez imovine, teško je izgraditi bogatstvo ili pobjeći od siromaštva.
- Ograničeni društveni kapital – siromaštvo može dovesti do socijalne izolacije i ograničenih socijalnih mreža. Nedostatak veza i sustava podrške može otežati pristup resursima, pronalaženje prilika za zapošljavanje ili pak primanje pomoći u vrijeme potrebe.
- Psihološki učinci – život u siromaštvu može imati brojne negativne psihološke učinke poput stresa, tjeskobe i niskog samopoštovanja. Ti učinci mogu dodatno spriječiti sposobnost osobe da napravi pozitivne promjene u svom životu (Bradshaw, 2011.).

U tablici ispod (tablica 3.1.) prikazana je povezanost siromaštva u djetinjstvu s vjerojatnošću siromaštva u mladosti.

Tablica 3.1.

Izloženost siromaštvu tijekom djetinjstva i vjerojatnost siromaštva u dobi od 20, 25, 30 i 35 godina.

Race	% of years living in poverty during childhood (birth to age 15)		Proportion poor at age 20	Proportion poor at age 25	Proportion poor at age 30	Proportion poor at age 35
Total	0%	(0 years)	4.1	5.3	4.3	0.6
	1%–100%	(at least 1 year)	20.8	20.1	13.6	13.3
	1%–50%	(1–7 years)	12.4	13.6	7.3	8.1
	51%–100%	(8–14 years)	46.0	40.0	33.6	45.3
White	0%	(0 years)	4.0	5.1	4.2	0.4
	1%–100%	(at least 1 year)	15.2	13.9	7.9	7.3
	1%–50%	(1–7 years)	10.7	10.4	4.7	4.2
	51%–100%	(8–14 years)	40.0	31.7	25.0	**
African-American	0%	(0 years)	4.7	8.1	6.9	5.2
	1%–100%	(at least 1 year)	34.6	38.9	29.6	27.1
	1%–50%	(1–7 years)	19.4	29.8	19.0	20.0
	51%–100%	(8–14 years)	51.3	48.4	41.8	43.4

Izvor: Wagmiller i Adelman, 2009.

U gornjoj tablici (tablica 3.1.) vidljivo je da su stope siromaštva za mlade koji su bili siromašni u djetinjstvu puno veće, posebno za one pojedince s visokom razinom izloženosti siromaštvu tijekom djetinjstva. Za odrasle koji su iskusili niske do umjerene razine siromaštva tijekom djetinjstva (1 do 50% godina djetinjstva), 12 do 13% njih siromašno je u dobi od 20 i 25 godina. Za odrasle koji su iskusili umjerenu do visoku razinu siromaštva tijekom djetinjstva (51 do 100% godina djetinjstva) između 35 i 46% njih siromašno je i tijekom mladosti (Wagmiller i Adelman, 2009.).

Prema Šućuru (2001.) intergeneracijska transmisija siromaštva može se objasniti kroz 4 modela. Prvi je model ekonomskih resursa koji ističe da siromašni roditelji raspolažu ograničenim sredstvima i u konstantnoj su ekonomskoj krizi te nemaju dovoljno novaca za ulaganje u obrazovanje djece, a obrazovanje je ključni čimbenik za poboljšanje društvenog statusa. Drugi je model obiteljske strukture koji objašnjava da nije samo nizak dohodak problem već i struktura obitelji u kojoj dijete živi (npr. u većem su riziku samohrane majke s djecom ili pak obitelji u kojima samo jedan roditelj donosi prihode). Treći model naziva se model kulture ovisnosti te on objašnjava da osobama koje su u sustavu socijalne pomoći i primaju određena socijalna davanja, navedena primanja smanjuju motivaciju i dovode do toga da više ne cijene vrijednosti kao što su rad, zaposlenost te nemaju adekvatne radne navike. Djeca u takvim obiteljima također usvajaju takve pogrešne vrijednosti, rjeđe završavaju školovanje i imaju veću stopu kriminaliteta. Zadnji je model socijalne izolacije koji objašnjava da se intergeneracijska transmisija siromaštva češće događa na određenim područjima, odnosno tamo gdje je veća koncentracija siromašnih – oni su socijalno izolirani te nemaju od koga usvojiti temeljne vrijednosti i radne navike (Šućur, 2001.).

Nedostatak ove teorije je što više objašnjava održavanje siromaštva nego njegove uzroke (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.).

Zaključno, sukladno ovoj teoriji, siromaštvo mladih može se objasniti poprilično jednostavno – kao nastavak siromaštva iz djetinjstva, ukoliko je osoba živjela ili živi još uvijek u siromašnoj obitelji i okruženju. Mladi se ljudi u takvoj situaciji suočavaju sa sličnim izazovima kao i njihovi roditelji te postoji velika vjerojatnost da će i sami odrastati u siromaštvu i teško izaći iz njega.

Prekid kruga siromaštva često zahtijeva višestruki pristup koji se istovremeno bavi tim različitim čimbenicima koji utječu na opstanak začaranog kruga siromaštva (Noguera, 2011.). Navedeni pristup može uključivati politike usmjerene na poboljšanje pristupa obrazovanju i zdravstvenoj skrbi, povećanje minimalne plaće, pružanje pristupačnog smještaja i provedbu mreža socijalne sigurnosti (Noguera, 2011.).

b) Teorija društvene i kulturne reprodukcije

Ova teorija naglašava ulogu obrazovanja i stjecanja raznih vještina kao ključne stavke za bijeg iz siromaštva. Pretpostavlja se da će pojedinci s većim kulturnim kapitalom (a to su upravo te vještine, obrazovanje i slično) vjerojatnije osigurati dobro plaćene poslove i poboljšati svoj ekonomski status. Stjecanje znanja i vještina kroz obrazovanje smatra se ulaganjem koje se isplati u vidu većih budućih prihoda. Baš kao i ulaganja u fizički kapital, očekuje se da će se ulaganja u ljudski kapital vratiti tijekom vremena u obliku povećanja prihoda, prilika za posao i napredovanja u karijeri (Huang, 2019.).

Prema Bourdieu, teorija društvene i kulturne reprodukcije počiva na pretpostavci da različita raspodjela kulturnog kapitala ima utjecaja na uspjeh u obrazovnom sustavu (Pavić, 2016.). Naime, on smatra da za uspjeh nije dovoljno naslijediti materijalna dobra, već je potrebno naslijediti i kapital koji se može pojaviti u jednom od tri temeljnih oblika – ekonomski, socijalni i kulturni kapital (Puzić i Košutić, 2015.). Bourdieu kulturnom kapitalu pridaje najveću važnost i smatra ga najvažnijim konceptom koji se može definirati kao skup znanja i vještina koje djeca primaju od roditelja u najranijoj dobi (Puzić i Košutić, 2015.).

Kulturni kapital može postojati u tri oblika: utjelovljenom, objektiviranom i institucionaliziranom (Puzić i sur., 2018.).

- a) Utjelovljeni se odnosi na internaliziranu kulturu koja se manifestira u obliku posjedovanja jezičnih i kognitivnih kompetencija te kulturnih navika i sklonosti. On je najvažniji za procese koji se odvijaju u školi.
- b) Objektivirani kulturni kapital odnosi se na posjedovanje materijalnih kulturnih dobara kao što su knjige, slike ili drugi umjetnički predmeti, glazbeni

instrumenti i slično. Njegovo posjedovanje može biti izravno preneseno na druge osobe, za razliku od utjelovljenog kapitala.

- c) Treći je institucionalizirani kulturni kapital i odnosi se na posjedovanje diploma i drugih obrazovnih kvalifikacija koje jamče određene kulturne kompetencije, a koje su nužne za pristup tržištu rada i za zauzimanje određenog društvenog položaja. On je također neprenosiv (Puzić i sur., 2018.).

Prema Bourdieu, najvažnija posljedica ovog procesa prijenosa kulturnog kapitala i društvene reprodukcije je oblikovanje 'habitusa' – to je sustav trajnih dispozicija koji se izgrađuje unutar obitelji prijenosom kulturnog kapitala (ali i socijalnog i ekonomskog) s roditelja na djecu. Njime se omogućuje razumijevanje povezanosti socioekonomskog porijekla učenika s uspjehom u školi (Puzić i Košutić, 2015.).

Zaključno, opisane klasne obiteljske razlike dovode do razlika u školskoj prilagodbi i uspjehu, jer ovisno o raspoloživoj količini kulturnog kapitala učenici više ili manje uspješno odgovaraju na obrazovne standarde i nastavnička očekivanja (Puzić i sur., 2018.). Drugim riječima, djeca iz privilegiranih obitelji započinju i nastavljaju svoje školovanje s više relevantnih vještina i znanja za razliku od učenika iz socijalno deprivilegiranih obitelji, pri čemu se zapravo reproduciraju nejednakosti. Siromašnije obitelji imaju, dakle, manji kulturni, socijalni i ekonomski kapital što posljedično utječe na dijete i na njegove obrazovne šanse na način da može rezultirati siromaštvom u njihovoj mladosti i odrasloj dobi.

Huang (2019.) navodi da je otprilike 30% mladih ljudi koji su živjeli u obitelji s nižim kulturnim, socijalnim i ekonomskim kapitalom imalo značajno manje prihode i veću stopu rizika od siromaštva u usporedbi s onim mladim ljudima koji dolaze iz obitelji bogatih kulturnim, socijalnim i ekonomskim kapitalom.

U narednoj tablici (tablica 3.2.) vidljivo je koliki utjecaj ima obrazovni status roditelja na pojavu siromaštva kod njihove djece. Najveća stopa rizika siromaštva za mlade vidljiva je kod onih mladih čiji roditelji imaju završenu samo osnovnu školu (ili nemaju uopće završenu školu), dok je stopa rizika siromaštva za mlade čiju su roditelji visokoobrazovani puno manja. Primjera radi, Rumunjska je država čiji mladi imaju najveću stopu rizika siromaštva ukoliko im roditelji imaju završenu samo osnovnu školu (stopa iznosi visokih 37,4%), no ukoliko im roditelji imaju visokoobrazovni

status, ta stopa iznosi samo 3,2% (vidi tablicu 3.2.). Stopa za Hrvatsku je za prvi slučaj u 2019. godini iznosila 18,9%, što je gotovo jednako europskom prosjeku, dok je za drugi slučaj stopa rizika siromaštva u 2019. godini iznosila 4,7%. Možemo zaključiti kako je i u Hrvatskoj vidljiva značajna korelacija između siromaštva mladih i obrazovnog postignuća njihovih roditelja.

Tablica 3.2.

Stopa rizika siromaštva za mlade ovisno o obrazovnim postignućima roditelja.

TIME 2019		TIME 2019	
COUNTRIES-PRIMARY EDUCATION		COUNTRIES-TERTIARY EDUCATION	
Romania	37,4	Austria	14,8
Bulgaria	33,7	Norway	13,9
Latvia	28,5	Sweden	12,7
Italy	22,7	Denmark	11,9
Poland	22,7	Spain	11,4
Spain	22,4	Germany	10,6
Greece	22,2	Luxembourg	10,6
Luxembourg	22,2	Finland	9,6
European Union - 27 countries (from 2020)	20,3	Greece	9,3
Croatia	18,9	Latvia	9,3
Switzerland	18,4	Italy	9,0
Sweden	18,0	Hungary	9,0
Belgium	17,7	Netherlands	9,0
Portugal	17,1	Switzerland	9,0
Norway	15,8	European Union - 27 countries (from 2020)	8,6
Germany	15,6	Belgium	7,3
Ireland	15,0	Slovenia	7,1
Hungary	14,7	Portugal	6,8
France	14,4	France	6,7
Slovakia	14,4	Poland	6,5
Austria	14,3	Ireland	6,1
Slovenia	13,6	Croatia	4,7
Netherlands	10,3	Slovakia	4,1
Finland	10,3	Bulgaria	3,6
Denmark	9,4	Romania	3,2
Czechia	9,3	Czechia	2,3

Izvor: Eurostat, 2023.

Postoje još brojne druge teorije kojima se može objasniti siromaštvo mladih i siromaštvo općenito. Neke od njih su teorija (sub)kulture siromaštva, teorija situacijske prisile, teorija potklase, bihevioralna teorija, klasična i neoklasična teorija, kejnzejijanske teorije i mnoge druge (Škopac, 2023.). Sve ove navedene teorije često se međusobno preklapaju te niti jedna od njih ne pruža sveobuhvatno objašnjenje pojma siromaštva. Istraživači i kreatori politika često se oslanjaju na više teorija odjednom kako bi razvili holističko razumijevanje pojma siromaštva mladih i osmislili učinkovite strategije za njegovo smanjenje (Moore, 2005.).

3.4. Statistički pokazatelji siromaštva mladih na EU razini

Svake se godine, na razini Europske unije, provodi istraživanje SILC („*Statistic on Income and Living Conditions*“) koje služi za praćenje podataka o dohotku, životnim uvjetima, siromaštvu i socijalnoj isključenosti (Eurostat, 2023.). Kao osnovni pokazatelj u navedenom SILC istraživanju koristi se stopa rizika od siromaštva koja nam daje uvid u to koliki postotak osoba ima dohodak koji je ispod praga rizika od siromaštva, a koji je postavljen na 60% od medijana raspoloživog dohotka svih osoba u društvu (Eurostat, 2023.). Riječ je o mjerenju relativnog siromaštva (za apsolutno siromaštvo ne postoje komparabilni podatci na razinu EU-a).

Osim toga, kao pokazatelj se koristi i stopa rizika od siromaštva i socijalne isključenosti koja je definirana putem indikatora AROPE. Prema tom indikatoru, za pojedince će se smatrati da su u riziku od siromaštva ukoliko se mogu svrstati u barem jednu od sljedećih tri kategorije:

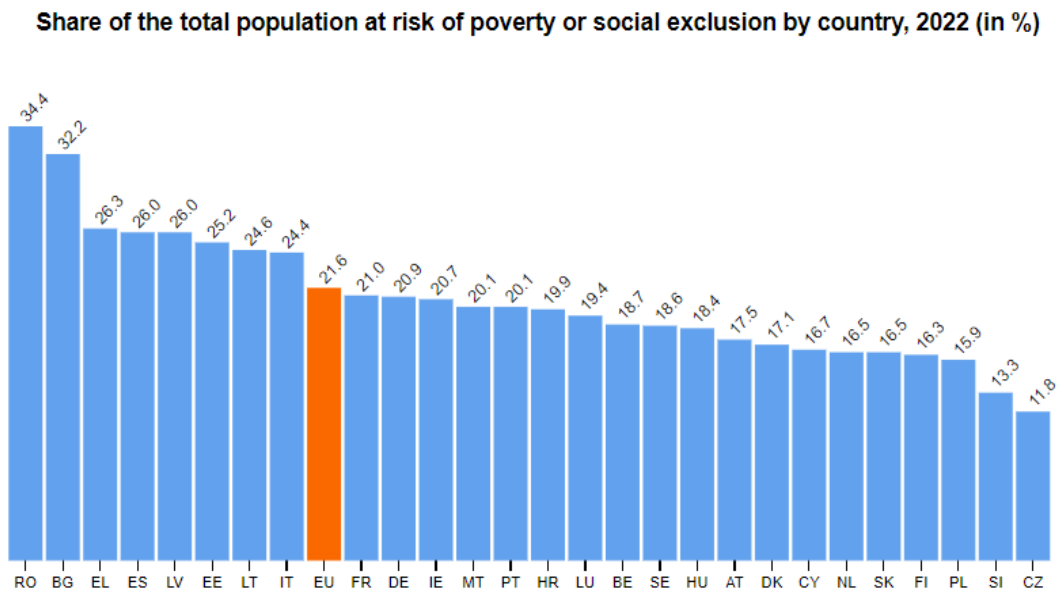
- Ako su to osobe za koje postoji rizik od relativnog dohodovnog siromaštva
- Ako se nalaze u stanju teške materijalne ugroženosti odnosno deprivacije
- Ako su dio kućanstva koje karakterizira niski intenzitet rada (Bonić, 2020.).

Prema SILC istraživanju koje je zadnji put provedeno u 2022. godini, 22% populacije (95,3 milijuna ljudi) Europske unije bilo je u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. Brojka je ostala relativno stabilna u usporedbi s podacima iz 2021. godine (95,4 milijuna ljudi, 22% stanovništva EU).

Donji grafikon (slika 3.2.) prikazuje udio ljudi koji su u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. Vidljivo je kako navedeni udio varira od države do države. Najviše vrijednosti zabilježene su u Rumunjskoj (34,4%), Bugarskoj (32,2%), Grčkoj i Španjolskoj (obje oko 26%). S druge strane, najmanji udjeli ljudi koji su u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti zabilježeni su u Češkoj (samo 11,8%), Sloveniji (13,3%) te Poljskoj (15,9%). Što se tiče Hrvatske, podatci pokazuju kako se ona nalazi negdje u sredini te njezin udio iznosi 19,9% u 2022. godini.

Slika 3.2.

Udio ljudi u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti na EU razini za 2022. godinu

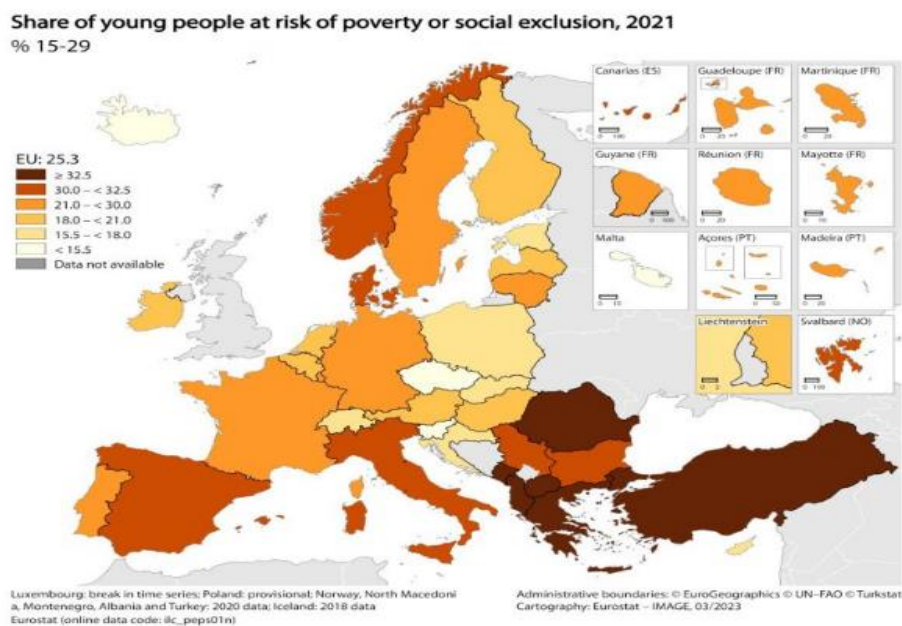

Izvor: Eurostat, 2022.

U nastavku je vidljiv udio mladih u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti.

Slika 3.3.

Udio mladih ljudi u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti u 2021. godini

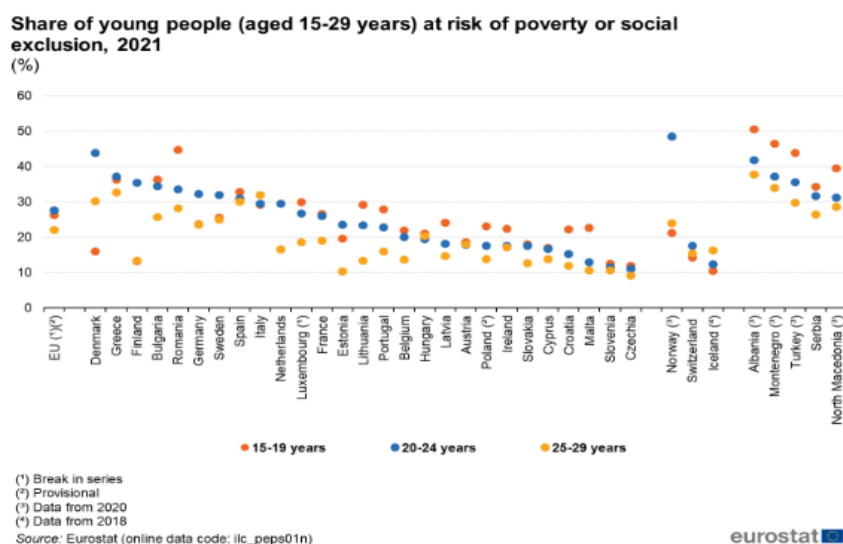

Izvor: Eurostat, 2022.

Prema podacima Eurostata (2022.), iz grafikona (slika 3.3.) je vidljivo da su 2021. godine zemlje članice EU-a s najvišim razinama mladih (u dobi od 15 do 29 godina) u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti bile Rumunjska (36,1%), Grčka (35,4%) i Bugarska (31,8%), dok su najniže stope vidljive kod Češke (10,6%), Slovenije (11,5%) i Malte (14,0%). U idućem grafikonu (slika 3.4.) prikazana je razlika između pojedinih dobnih skupina mladog stanovništva na EU razini.

Slika 3.4.

Stopa rizika od siromaštva i socijalne isključenosti mladih prema dobnim skupinama za 2021. godinu.

Izvor: Eurostat, 2022.

Iz gornjeg grafikona (slika 3.4.) vidljivo je da je manji udio osoba u dobi od 25 do 29 godina (oko 22,1% u 2021. na EU razini) bio izložen riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti nego što je to bio slučaj kod osoba u dobi od 20-24 godine (27,6%) ili 15-19 godina (26,2%). Generalno, oni mladi koji su u dobi od 20 do 24 godine imali su najveći rizik od siromaštva ili socijalne isključenosti. Međutim, u čak 19 država članica dobnja kategorija od 15 do 19 godina imala je najveći rizik od siromaštva, dok je u drugim državama članicama dob od 15 do 19 godina bila manje izložena riziku (Eurostat, 2022.). Možemo zaključiti da navedene stope rizika od siromaštva i socijalne isključenosti variraju od države do države.

Konačno, u naredne dvije tablice (tablice 3.3. i 3.4.) vidljiva je razlika u stopama siromaštva između ukupnog stanovništva i mladih ljudi u dobi od 15 do 29 godina za pojedine odabrane države.

Tablica 3.3.

Stopa rizika od siromaštva za mlade u dobi od 15 do 29 godina

GEO (Labels)	TIME	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
European Union - 27 countries (from 2020)		20,9	21,9	21,8	22,2	21,2	20,7	20,1	20,5	20,1	19,3
Belgium		16,3	18,4	17,8	18,3	19,2	18,7	15,0	14,5	12,7	14,8
Bulgaria		19,9	24,5	22,0	25,6	24,2	23,0	20,7	24,4	23,6	24,2
Czechia		10,1	10,8	11,0	10,0	9,3	9,1	8,6	9,1	8,6	9,3
Denmark		29,0	28,5	27,5	29,3	29,5	28,9	26,2	24,5	25,6	24,4
Germany		19,3	20,2	20,3	20,3	20,2	19,9	18,2	22,4	20,9	19,3
Greece		31,1	29,3	27,0	27,2	27,3	25,2	23,9	22,2	25,3	23,6
Spain		24,9	27,8	29,8	30,1	29,0	28,5	26,6	22,9	24,9	23,0
France		19,3	19,4	17,1	19,7	17,5	17,4	18,6	20,7	19,2	19,4
Croatia		18,6	20,1	18,6	18,9	17,0	15,6	14,1	12,4	14,7	12,7
Italy		23,7	23,8	24,7	25,3	24,4	25,1	24,4	24,8	24,6	21,6
Hungary		20,2	19,7	20,3	17,6	14,4	14,7	13,7	12,1	13,7	10,6
Netherlands		17,1	19,8	19,6	20,9	21,3	20,4	19,3	18,4	18,5	18,7
Romania		29,6	32,0	32,3	31,1	30,0	27,7	28,3	27,0	24,9	25,5
Slovenia		13,6	15,4	14,7	14,6	12,3	11,7	10,5	9,9	9,9	9,5
Finland		17,3	19,3	21,6	20,2	19,5	19,9	18,8	18,6	15,9	22,2
Sweden		24,7	25,3	25,7	25,1	23,9	23,6	23,5	24,3	24,6	24,2

Izvor: Eurostat, 2023.

Gornja tablica prikazuje stopu rizika od siromaštva za mlade u dobi od 15 do 29 godina, a donja tablica prikazuje stopu rizika od siromaštva za ukupno stanovništvo. Na razini EU je stopa rizika od siromaštva veća za one u dobi od 15 do 29 godina (19,3%) nego za ukupno stanovništvo (16,5%). Podatci za Hrvatsku pokazuju da je situacija obratna – stopa siromaštva za mlade u dobi od 15 do 29 godina iznosi 12,7%, a za ukupno stanovništvo iznosi 18%, što čini značajnu razliku.

Tablica 3.4.

Stopa rizika od siromaštva za ukupno stanovništvo

GEO (Labels)	TIME	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
European Union - 27 countries (from 2020)		16,8	17,3	17,4	17,5	16,9	16,8	16,5	16,7	16,8	16,5
Belgium		15,1	15,5	14,9	15,5	15,9	16,4	14,8	14,1	12,7	13,2
Bulgaria		21,0	21,8	22,0	22,9	23,4	22,0	22,6	23,8	22,1	22,9
Czechia		8,6	9,7	9,7	9,7	9,1	9,6	10,1	9,5	8,6	10,2
Denmark		11,9	12,1	12,2	11,9	12,4	12,7	12,5	12,1	12,3	12,4
Germany		16,1	16,7	16,7	16,5	16,1	16,0	14,8	16,1	16,0	14,7
Greece		23,1	22,1	21,4	21,2	20,2	18,5	17,9	17,7	19,6	18,8
Spain		20,4	22,2	22,1	22,3	21,6	21,5	20,7	21,0	21,7	20,4
France		13,7	13,3	13,6	13,6	13,2	13,4	13,6	14,2	14,3	15,6
Croatia		19,5	19,4	20,0	19,5	20,0	19,3	18,3	18,3	19,2	18,0
Italy		19,3	19,4	19,9	20,6	20,3	20,3	20,1	20,0	20,1	20,1
Hungary		15,0	15,0	14,9	14,5	13,4	12,8	12,3	12,3	12,6	12,1
Netherlands		10,4	11,6	11,6	12,7	13,2	13,3	13,2	13,4	14,4	14,5
Romania		23,0	25,1	25,4	25,3	23,6	23,5	23,8	23,4	22,5	21,2
Slovenia		14,5	14,5	14,3	13,9	13,3	13,3	12,0	12,4	11,7	12,1
Finland		11,8	12,8	12,4	11,6	11,5	12,0	11,6	12,2	10,8	12,7
Sweden		16,0	15,6	16,3	16,2	15,8	16,4	17,1	16,1	15,7	16,0

Izvor: Eurostat, 2023.

4. Uzroci i posljedice siromaštva mladih te borba protiv siromaštva mladih

4.1. Uzroci i posljedice siromaštva mladih

Mladost je veoma nesiguran i neizvjestan period života te vrijeme velikih životnih prijelaza i odluka. Mladi ljudi se u većini EU zemalja suočavaju s rizikom od siromaštva te spadaju u jednu od najranjivijih skupina. Mnogo je čimbenika koji dovode do pojave siromaštva mladih.

Kao jedan od glavnih čimbenika i pokazatelja siromaštva mladih ističe se **odlazak iz obiteljskog doma** (Iacovou i sur., 2007.). Oni mladi koji su otišli od kuće i ne žive više s roditeljima u puno su većem riziku od siromaštva, a taj rizik je naročito visok tijekom prve godine od napuštanja obiteljskog doma. U gotovo svim zemljama, život odvojen od roditelja nosi značajan rizik. Mladi ljudi koji napuštaju dom u većini slučajeva to čine bez potrebnih sredstava kojima bi se mogli sačuvati od upadanja u siromaštvo (Iacovou i sur., 2007.). U Ujedinjenom Kraljevstvu mladi koji napuste dom izloženi su riziku od siromaštva za čak 24 postotna boda više od vršnjaka koji još žive kod kuće (Iacovou i sur., 2007.). Ista ta studija je također ispitala i vezu između odlaska iz obiteljskog doma te ulaska i izlaska iz siromaštva te je ponovno dokazana jaka veza između navedenog. Studija je došla do dva bitna rezultata; ako je riječ o mladim ljudima koji nisu siromašni, njihova vjerojatnost da će postati siromašni znatno se povećava ako žive daleko od svojih roditelja, a ponajviše u prvoj godini u kojoj su napustili obiteljski dom. S druge strane, ako je riječ o mladima koji već jesu siromašni, njihove šanse za izlazak iz siromaštva znatno su manje ako žive daleko od obiteljskog doma, te su isto tako posebno niske u prvoj godini u kojoj su napustili roditelje (Iacovou i sur., 2007.). Aassve i sur. (2007.) isto tako potvrđuju, na uzorku od 13 europskih zemalja, da rezidencijalna emancipacija snažno povećava rizik od ulaska u siromaštvo u onim zemljama u kojima dolazi do ranog napuštanja doma, kao što su Danska i Finska. Na sličan način, Parisi (2008.) procjenjuje da u Južnoj Europi pojedinci koji su skloniji ranom napuštanju obiteljskog doma ili već jesu dio obitelji koja živi u siromaštvu imaju veću vjerojatnost da će i sami ući u siromaštvo čim se

emancipiraju. Sljedeća tablica (tablica 4.1.) prikazuje udio mladih u dobi od 18 do 34 godine koji još uvijek žive s roditeljima.

Tablica 4.1.

Udio mladih u dobi od 18 do 34 godine koji žive s roditeljima.

COUNTRIES	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
European Union - 27 countries (from 2020)	50,1	50,3	50,2	50,3	49,9	50,0	50,4	49,5	49,4	49,4
Belgium	44,7	44,9	44,3	47,3	47,2	48,5	45,6	46,5	44,8	43,5
Bulgaria	62,8	59,7	56,2	58,9	58,4	59,1	59,2	59,3	60,1	59,6
Czechia	53,6	53,3	53,1	50,3	49,2	48,5	47,1	47,4	45,6	44,9
Denmark	19,2	18,7	19,7	19,7	19,2	18,8	17,2	15,6	16,0	15,5
Germany	42,3	42,8	43,1	41,9	40,8	40,4	41,6	30,3	29,8	31,3
Estonia	40,9	41,3	39,7	40,5	37,5	35,0	33,5	31,9	32,8	33,4
Ireland	44,1	44,6	48,7	53,4	52,5	51,5	54,4	57,4	62,4	64,1
Greece	62,3	63,5	63,7	66,1	67,2	68,1	69,4	70,2	72,9	71,9
Spain	55,1	57,1	58,0	58,9	61,2	62,8	64,5	65,5	64,5	65,9
France	34,5	36,5	34,5	37,4	36,5	37,1	36,4	42,7	43,9	43,4
Croatia	71,3	70,3	70,0	72,3	73,2	75,0	74,5	76,9	76,5	78,2
Italy	65,2	65,4	67,3	65,8	66,4	66,1	69,4	69,0	70,5	69,4
Latvia	52,1	52,9	51,9	50,7	48,6	46,8	43,5	49,9	49,9	49,6
Luxembourg	49,3	50,0	50,6	53,9	55,0	46,2	47,3	49,1	43,4	49,3
Hungary	60,6	60,6	58,4	58,2	59,7	62,7	61,7	58,9	54,1	51,9
Netherlands	35,7	36,0	36,0	35,9	35,0	35,3	34,9	35,5	35,8	35,5
Austria	47,1	45,4	44,7	42,6	42,1	40,9	42,6	40,4	37,7	38,6
Poland	60,3	60,0	60,9	60,5	60,0	59,6	58,9	63,1	64,2	65,7
Portugal	60,6	61,9	62,9	62,8	63,4	63,9	64,1	69,8	72,3	70,7
Romania	59,3	60,4	59,2	59,0	58,0	56,8	56,4	57,8	55,4	53,9
Slovenia	60,9	61,2	60,8	60,4	60,2	59,0	58,0	59,3	60,9	59,1
Slovakia	74,1	67,2	69,6	69,7	70,9	69,7	68,2	65,2	65,9	71,2
Finland	20,5	20,4	20,1	20,0	18,7	19,7	19,5	18,6	18,2	16,7
Sweden	26,6	24,0	25,0	24,9	25,5	24,1	22,4	23,3	17,3	12,5

Izvor: Eurostat, 2023.

Na razini EU postotak mladih koji žive s roditeljima je konstantan kroz godine te je za 2022. godinu iznosio 49,4%. U Hrvatskoj, Grčkoj i Slovačkoj taj je udio najveći (oko 70%), dok je najmanji udio mladih od 18 do 34 koji žive s roditeljima prisutan kod zemalja kao što su Danska i Finska i iznosi samo oko 15%.

Povezano s time, u narednoj tablici (tablica 4.2.) prikazana je prosječna dob mladih ljudi prilikom odlaska iz obiteljskog kućanstva. U prosjeku, u Finskoj, Danskoj i Švedskoj mladi ljudi napuštaju obiteljski dom već s 21 godinom. Država u kojoj se mladi ljudi najviše zadržavaju u obiteljskom domu je upravo Hrvatska te je dob od 33,4 godine prosječna dob napuštanja doma. Neke od država koje također imaju vrlo visoku dob što se tiče odlaska iz obiteljskog doma su Slovačka, Italija, Grčka i Bugarska gdje je prosječna dob oko 30 godina.

Tablica 4.2.

Prosječna dob mladih ljudi prilikom odlaska iz obiteljskog kućanstva

COUNTRIES	TIME 2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Sweden	19,6	20,8	19,7	20,7	21,0	18,4	17,8	17,5	19,0	21,4
Denmark	21,0	21,2	21,1	21,0	21,1	21,1	21,1	21,2	21,2	21,7
Finland	21,9	21,9	21,9	21,9	21,9	22,0	21,8	22,0	21,5	21,3
Netherlands	23,5	23,6	23,7	23,7	23,6	23,7	23,7	24,3	23,2	23,0
France	23,7	23,7	23,9	23,8	24,1	23,7	23,6	24,0	23,6	23,4
Germany	23,9	23,8	23,8	23,7	23,7	23,7	23,7	23,9	23,7	23,8
Estonia	24,3	24,2	23,9	24,0	23,7	22,7	22,6	22,6	22,7	22,7
Belgium	24,9	25,1	25,0	25,2	23,4	25,2	25,2	25,5	26,2	26,3
Austria	25,4	25,4	25,5	25,3	25,2	25,6	25,4	25,5	25,3	25,3
Ireland	25,7	25,9	26,4	26,5	26,3	26,5	26,8	28,1	28,4	26,9
Luxembourg	26,4	26,7	23,1	24,4	21,4	20,1	20,1	26,3	26,8	26,8
Czechia	26,7	26,7	26,5	26,3	26,4	26,2	25,8	26,0	25,9	25,9
Hungary	27,8	27,7	27,5	27,6	27,4	27,1	27,2	27,4	27,3	27,1
Latvia	27,8	28,0	27,5	27,7	27,0	26,6	26,6	26,7	26,6	26,8
Poland	28,2	28,3	28,3	28,0	27,7	27,6	27,4	28,1	28,8	28,9
Romania	28,5	28,5	27,9	28,1	28,0	28,2	28,1	27,9	28,0	27,7
Slovenia	28,8	28,6	28,2	28,2	28,3	28,2	27,7	27,5	29,6	29,4
Spain	28,9	29,1	29,0	29,4	29,3	29,5	29,5	29,8	29,8	30,3
Portugal	29,0	28,8	28,9	29,1	29,2	28,9	29,0	30,0	33,6	29,7
Bulgaria	29,1	29,1	28,7	29,4	28,9	29,6	30,0	27,9	30,3	30,3
Greece	29,3	29,3	29,4	29,1	29,4	29,3	28,9	29,6	30,7	30,7
Italy	29,9	30,1	30,1	30,1	30,1	30,1	30,1	30,2	29,9	30,0
Slovakia	30,7	30,8	30,9	31,0	30,8	30,9	30,9	30,9	30,9	30,8
Croatia	31,9	31,0	31,4	31,5	31,9	31,8	31,8	32,4	33,3	33,4

Izvor: Eurostat, 2023.

Sljedeći ključan čimbenik i pokazatelj siromaštva mladih je njihovo **obrazovanje**, odnosno pristup i sudjelovanje u obrazovnom sustavu kao i završavanje istog. Niska razina obrazovanja doista je značajan čimbenik koji može doprinijeti siromaštvu, no u obrazovnom sustavu i dalje postoje nejednake obrazovne šanse, a navedeno potvrđuju i brojna istraživanja. Obiteljska pozadina najvažniji je faktor koji utječe na obrazovne mogućnosti i rezultate u većini razvijenih zemalja i u zemljama u razvoju (Van der Berg, 2008.). Orr i sur. (2011.) navode kako je Hrvatska među zemljama znatne podzastupljenosti studenata čiji roditelji imaju niske razine obrazovanja te visoke nadzastupljenosti studenata čiji su roditelji završili visoke razine obrazovanja. Eurostudent istraživanje iz 2013. godine (File i sur., 2013.) došlo je do poražavajućeg rezultata kako su upravo studenti nižeg socioekonomskog statusa skupina studenata koja češće plaća školarine. Razlog tome je poprilično jednostavan - prvenstveno, oni dolaze iz deprivilegiranih obitelji s niskim primanjima, što rezultira financijskim poteškoćama. Obiteljske financijske poteškoće posljedično dovode do nedovoljno novčanih sredstava za ulaganje u obrazovanje svoje djece, što uzrokuje veliki postotak studenata niskog socioekonomskog statusa koji rade uz studij, bilo honorarno bilo na puno radno vrijeme. Samim time, oni nemaju dovoljno vremena koje im je na

raspolaganju za redovito obavljanje svojih studentskih obveza. Naposljetku, ne ostvaruju dovoljno ECTS bodova ni dovoljan prosjek kako bi mogli nastaviti ostvarivati pravo na smještaj u studentskom domu te im se troškovi studija i dalje povećavaju. Sve to u konačnici rezultira većom vjerojatnošću odustajanja od studija ili, ako ne idemo baš u krajnost, značajnim produženjem studentskog statusa te konstantnim plaćanjem školarina (File i sur., 2013.). Kada bi obrazovne šanse bile jednake za sve studente, značajno bi se povećao broj siromašnih mladih koji bi i upisivali fakultet te ga i završavali, čime bi značajno narasla njihova šansa da izađu iz siromaštva.

Na ovo se nadovezuje sljedeći čimbenik i pokazatelj siromaštva mladih, a to je **zapošljavanje**. Mladi s nižim stupnjem obrazovanja imaju ograničene mogućnosti zapošljavanja i često nailaze na diskriminaciju na radnom mjestu. Često imaju pristup samo slabo plaćenim i nekvalificiranim poslovima koji obično nude niže plaće i manje beneficija, što mladima otežava bijeg iz siromaštva, te je to često slučaj kod mladih koji završe samo osnovnu ili srednju školu ili pak ispadnu iz sustava obrazovanja u nekom trenutku (Ayllon, 2015.). Dakle, možemo zaključiti da oni mladi koji su se zadržali u visokom obrazovanju, i u konačnici ga i završili, imaju tendenciju zarađivati više tokom svoje karijere dok oni s nižom razinom obrazovanja često jedva spajaju kraj s krajem i ne pronalaze put za izlazak iz siromaštva. Krize poput Velike recesije ili pak nedavne Covid-19 pandemije najviše pogađaju mlade ljude koji vrlo često ostaju bez poslova. No, razlika između stope nezaposlenosti mladih i ukupne nezaposlenosti (tablica 4.3.) nije ograničena samo na razdoblja velikih kriza već je to stalan fenomen u razvijenim zemljama (Serrasqueiro i sur., 2022.). Postavlja se pitanje zašto je tome tako. Mladi ljudi koje tek ulaze na tržište rada nemaju dovoljno ili nemaju nikakvo radno iskustvo. S druge strane, iskusni radnici su već profitirali od duljeg osposobljavanja na radnim mjestima te samim time predstavljaju veću vrijednost za tvrtke te se poslodavci vrlo često odlučuju za njih iz navedenog razloga (Dietrich i Moller, 2015.). Također, stabilnost radnih mjesta isto predstavlja problem jer mladi često ne uspiju dobiti priliku za zapošljavanje iz navedenog razloga. Čak ako i dobiju, biti će manje plaćeni od osoba koje rade isti posao, samo iz razloga što su početnici (Dietrich i Moller, 2015.). Jednako tako, mladi puno češće bivaju zaposleni na ugovor na određeno. Prema Eurostat podacima za 2022. godinu u Hrvatskoj je udio mladih

ljudi u dobi od 15 do 29 godina koji su zaposleni na određeno iznosio visokih 29,7%, za razliku od dobne skupine 20 do 64 godina čiji udio zaposlenja na određeno iznosi značajno nižih 12,4% (Eurostat, 2023.). Također, kao što je već spomenuto, u slučajevima kriznih razdoblja prioritet se daje onim radnicima koji duže rade na određenom radnom mjestu, po principu „tko zadnji uđe, prvi izađe“, na štetu mladih ljudi (Dietrich i Moller, 2015.). Sve navedeno, a i mnogo više od toga, utječe na pojavu siromaštva kod mladih ili pak na nemogućnost izlaska iz siromaštva.

Tablica 4.3.

Razlika u stopama ukupne nezaposlenosti i nezaposlenosti mladih za 2020. godinu.

TIME 2020		TIME 2020	
COUNTRIES - TOTAL (15-74)		COUNTRIES - YOUTH (15-24)	
Greece	16,3	Spain	38,3
Spain	15,5	Greece	35,0
Italy	9,2	Italy	29,4
Serbia	9,1	Serbia	26,6
Sweden	8,3	Sweden	23,9
France	8,0	Portugal	22,6
Finland	7,8	Finland	21,4
Croatia	7,5	Croatia	21,1
European Union - 27 countries (from 2020)	7,1	France	20,2
Estonia	7,0	Estonia	18,5
Portugal	6,9	Romania	17,3
Ireland	5,7	European Union - 27 countries (from 2020)	16,8
Belgium	5,6	Belgium	15,3
Denmark	5,6	Ireland	15,3
Austria	5,4	Bulgaria	14,2
Bulgaria	5,1	Slovenia	14,2
Romania	5,0	Hungary	12,8
Slovenia	5,0	Denmark	11,6
Switzerland	4,8	Norway	11,3
Norway	4,4	Poland	10,8
Hungary	4,3	Austria	10,5
Germany	3,9	Netherlands	9,1
Netherlands	3,8	Switzerland	8,6
Poland	3,2	Czechia	8,0
Czechia	2,6	Germany	7,5

Izvor: Eurostat, 2023.

U gornjoj tablici (tablica 4.3.) prikazana je razlika između nezaposlenosti mladih u dobi od 15 do 24 godine te nezaposlenosti ukupnog stanovništva u dobi od 15 do 74 godine u 2020. godini, prema podacima Eurostata. Najveće stope nezaposlenosti za obje skupine zabilježene su u Grčkoj i Španjolskoj. Primjerice, u Grčkoj je ukupna stopa nezaposlenosti 2022. godine iznosila 16,3%, dok je stopa nezaposlenosti mladih čak 2 puta veća i iznosila je 35%. U svim državama je stopa nezaposlenosti mladih za

čak 2-3 puta veća od ukupne nezaposlenosti, što je veoma zabrinjavajući podatak. Podatci za Hrvatsku ukazuju na to da je stopa nezaposlenosti mladih (21,1%) isto skoro 3 puta veća od ukupne nezaposlenosti (7,5%) te se nalazi iznad EU prosjeka.

Možda najvažniji faktor siromaštva mladih je upravo **socijalno porijeklo** mladih te prijašnja iskustva siromaštva tijekom djetinjstva, što snažno utječe na rizike od siromaštva i kasnije u životu. Obiteljska pozadina igra, dakle, jednu od ključnih uloga što je već i objašnjeno i detaljno prikazano kod intergeneracijske teorije siromaštva pa stoga ovdje nećemo ulaziti u detalje već će se samo prikazati dva istraživanja. Prema Pavić (2016.), s nižim socioekonomskim položajem obitelji učenika smanjuju se izgledi za uspjeh u školi, dok viši socioekonomski status povećava šanse za školski uspjeh i smanjuje im rizik od siromaštva u mladosti. Također, djeca koja dolaze iz nižih društvenih slojeva će puno rjeđe birati nastavak školovanja u usporedbi s djecom iz viših društvenih slojeva koja imaju sličnu razinu dotadašnjeg obrazovnog uspjeha (Matković, 2010.). To se objašnjava na način da kod potonjih postoje puno veće obrazovne aspiracije jer nastoje zadržati društveni položaj koji su stekli njihovi roditelji. S druge strane, djeca iz nižih društvenih slojeva pokazuju averziju prema preuzimanju rizika te stoga imaju niže obrazovne ambicije jer je i društveni položaj koji nastoje zadržati niži (Matković, 2010.).

Geografski smještaj također igra veliku ulogu kao jedan od uzroka siromaštva mladih. Siromaštvo mladih može biti uzrokovano i geografski određenim čimbenicima. U ruralnim područjima mladi imaju puno manje životnih prilika. Žive vrlo često u mjestima s nedovoljno izgrađenom infrastrukturom te sa slabom dostupnošću obrazovnih i zdravstvenih ustanova, što posljedično rezultira njihovim slabijim blagostanjem. Najviše siromašnih zastupljeno je u Panonskoj Hrvatskoj, a najmanje u centralnoj Hrvatskoj. Navedeni podatak možemo povezati i s jednim istraživanjem koje prikazuje regionalne razlike između učenika u namjeri studiranja (vidi tablicu 4.4.).

Tablica 4.4.

Regionalne razlike između učenika u namjeri studiranja.

	Dalmacija		Istra i Primorje		Sjevero- zapadna Hrvatska		Slavonija		Središnja Hrvatska		Zagreb i Zagrebačka županija	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
<i>Namjera studiranja</i>	495	23,7	192	9,2	323	15,5	435	20,8	161	7,7	481	23
Da	363	73,3	135	70,3	188	58,2	240	55,2	98	60,9	366	76
Ne	63	12,7	27	14,1	84	26	118	27,1	44	27,3	69	14,3
Ne znam	69	13,9	30	15,6	51	15,8	77	17,7	19	11,8	46	9,6
$\chi^2(10)=82,07^*$												

Izvor: Klepač, 2015.

Rezultati su pokazali postojanje regionalnih razlika u odluci o studiranju. Naime, zagrebačku regiju, Dalmaciju te Istru i Primorje karakterizira veći broj učenika koji namjeravaju studirati (broj je nešto veći od 70%) dok ih 13%-14% ne namjerava studirati. S druge strane, Sjeverozapadnu i Središnju Hrvatsku te Slavoniju karakterizira manji broj onih učenika koji namjeravaju studirati (postotak se kreće od 55% do 61%), a veći je broj onih koji ne namjeravaju studirati, čak oko 27% (Klepač, 2015.)

Osim što neki mladi ljudi žive u siromašnijim regijama, vidljivo je da postoje i geografski prediktori nastavka obrazovanja, što sve zajedno rezultira većim rizikom za pojavu siromaštva u mladosti ili pak većim rizikom za ostajanjem u siromaštvu i u mladosti.

Kao zadnji čimbenik odnosno pokazatelj siromaštva može biti i **bračni te roditeljski status** mladih ljudi. Mladi koji žive samačkim životom imaju, od svih mladih, najveći rizik od siromaštva, dok život s partnerom štiti mlade od siromaštva (Šućur, 2001.). Ukoliko mladi imaju djecu, povećava im se rizik od siromaštva. U Velikoj Britaniji, život u braku ili pak u izvanbračnoj zajednici smanjuje rizik od siromaštva za oko 10 postotnih bodova, ali svako dijete povećava taj rizik za 10 postotnih bodova (Iacovou i sur., 2007.). Naravno, to ne mora biti slučaj kod svake države. Primjerice, Finska i Danska imaju takve politike koje kompenziraju roditeljima „trošak djece“ kroz socijalne pogodnosti, te im znatno olakšavaju da kombiniraju svoje plaćene poslove s

odgojem djece (Iacovou i sur., 2007.). Iako se ovaj faktor ne može smatrati najvažnijim faktorom odnosno determinantom siromaštva mladih, svakako je vidljivo da ima utjecaj na stope siromaštva.

Sukladno gore navedenom, možemo zaključiti koliko je za mlade ljude važno živjeti u obiteljskom domu, ulagati u svoje obrazovanje, imati stabilan posao ili pak zaposlenog partnera jer su upravo to neki od najbitnijih **zaštitnih faktora** koji sprečavaju siromaštvo mladih. Zapošljavanje je ključni zaštitni faktor od ekonomske deprivacije za mlade ljude. Jednako tako, i obrazovanje može smanjiti siromaštvo mladih na više načina. Prvo, obrazovaniji ljudi imaju veću vjerojatnost da će dobiti posao, produktivniji su i zarađuju više. Drugo, nedavna istraživanja pokazuju da je kvalitetno obrazovanje važno za gospodarski rast iz razloga što više i bolje obrazovanje poboljšava gospodarski rast siromašne zemlje i time stvara ekonomske prilike i povećava prihode. Treće, obrazovanje donosi društvene koristi koje poboljšavaju položaj siromašnih, poput bolje zdravstvene zaštite ili npr. veće sudjelovanje žena na tržištu rada (Van der Berg, 2008.).

Siromaštvo tijekom mladosti može imati trajne **posljedice**. Ono može dovesti do loše prehrane, neadekvatnog stanovanja, ograničenog pristupa zdravstvenoj skrbi i smanjenog obrazovnog postignuća. Stres zbog života u siromaštvu može utjecati i na mentalno i emocionalno blagostanje mladih pojedinaca jer stalna briga oko osnovnih potreba, poput hrane, smještaja i sigurnosti, može dovesti do tjeskobe, depresije i niskog samopoštovanja, može značajno smanjiti samopouzdanje mlade osobe, dovesti ga do osjećaja manje vrijednosti i smanjiti motivaciju da poduzme daljnje korake u borbi protiv siromaštva (McLeod i Shanahan, 1993.). Uz to, mladi koji žive u siromaštvu imaju i ograničen pristup raznim aktivnostima zbog financijskih ograničenja. Jednako tako, siromašni mladi imaju povećani rizik od kriminala i zlouporabe opojnih sredstava, na način da su podložniji upuštanju u takve aktivnosti kao sredstvo suočavanja sa svojom realnošću ili pak kao sredstvo dodatne zarade (Pavićević, 2014.). Također, mladi u siromaštvu mogu doživjeti i društvenu izolaciju zbog stigme povezane s njihovim ekonomskim okolnostima (Šućur, 2001.). Sve te posljedice dodatno sprečavaju sposobnost mladih ljudi da osiguraju stabilno zaposlenje i financijsku neovisnost.

4.2. Borba protiv siromaštva mladih

Mladi ljudi čine značajan udio stanovništva zemalja u razvoju i kao takvi zahtijevaju i značajan udio nacionalnih i globalnih ulaganja za borbu protiv njihovog siromaštva. S obzirom da je siromaštvo mladih višedimenzionalan i kompleksan problem, rješavanje tog problema zahtijeva višestruki, holistički pristup koji uključuje politike i inicijative na različitim razinama. Putem različitih mjera i programa nastoje se poboljšati životni uvjeti ljudi koji žive u siromaštvu, uz naglasak na njegovo reduciranje ili, ako je to moguće, eliminiranje (Šućur, 2005.). Šućur (2005.) dalje navodi da postoje 4 temeljna stupa za borbu protiv siromaštva: gospodarski rast i povećanje mogućnosti za zapošljavanje, investiranje u razvoj ljudskog kapitala, progresivna porezna politika te potpora u obliku raznih socijalnih davanja. Moore (2005.) smatra da bi se javni sektor trebao uglavnom fokusirati na ulaganja u ljudski kapital – ponajprije na obrazovanje, zdravlje te hranu.

Ujedinjeni narodi su 2015. godine objavili Agendu za održivi razvoj kojom bi se do 2030. godine trebalo iskorijeniti siromaštvo u svim njegovim oblicima i dimenzijama (1. od 17 postavljenih ciljeva). Naglašavaju kako su svjesni da je to najveći globalni izazov, ali je i neophodan uvjet za održivi razvoj.

Godine 2018. donesena je Strategija Europske unije za mlade za razdoblje 2019.-2027. Njome se podržava društveni i građanski angažman mladih i ima za cilj osigurati da svi mladi ljudi imaju potrebne resurse za sudjelovanje u društvu („uključiti-povezati-osnažiti“). Tijekom procesa dijaloga razvijeno je 11 europskih ciljeva za mlade, od kojih su 2 važna za ovu temu: kvalitetno zaposlenje za sve i kvalitetno obrazovanje (Europska unija, 2018.).

Godine 2021. donesen je Akcijski plan europskog stupa socijalnog prava, a jedan od njegova tri glavna cilja je smanjenje siromaštva, s naglaskom na borbu protiv siromaštva već od najranije dobi s obzirom da se djeca rođena u siromaštvu suočavaju sa znatno većim rizikom da ostanu siromašni i tijekom svoje mladosti i odrasle dobi (Eurostat, 2022.).

Nadalje, potrebno je razlikovati i borbu protiv siromaštva s obzirom na rizične skupine mladih. Najrizičnijom skupinom mladih smatra se NEET populacija. Izraz NEET („Not in Education, Employment, or Training“) koristi se za kategorizaciju pojedinaca,

obično mladih ljudi, koji trenutno nisu uključeni u formalno obrazovanje, nisu zaposleni, niti su uključeni u strukovnu obuku (Berc i sur., 2021.). Veličina NEET populacije može varirati od jedne do druge regije ili zemlje i može se mijenjati tijekom vremena zbog različitih društvenih, ekonomskih i obrazovnih čimbenika. Valja napomenuti da je NEET populacija vrlo heterogena (Berc i sur., 2021.). No, to su najčešće mlade osobe (obično između 16 i 24 godine), iako i starije osobe mogu spadati u ovu kategoriju. Mnogi NEET pojedinci imaju niske razine obrazovanja, uključujući nezavršenu srednju školu. Uglavnom potječu iz ekonomski nepovoljnih sredina, što im dodatno otežava pristup prilikama za obrazovanje i obuku. Budući da nisu zaposleni ili se ne obučavaju, NEET populacija često nema radno iskustvo zbog čega im ulazak na tržište rada predstavlja veliki izazov. Geografski položaj također može utjecati na pojavu NEET populacije, pri čemu ruralna područja ponekad imaju veći udio NEET pojedinaca u usporedbi s urbanim područjima. Također, neki NEET pojedinci dolaze iz nestabilnog ili nepodržavajućeg obiteljskog okruženja. Zanimljiv podatak je da neke studije pokazuju da mlade žene imaju veću vjerojatnost biti NEET, naročito u određenim regijama ili zbog specifičnih kulturnih razloga (Giovanni i sur., 2014.).

NEET populacija često je zanimljiva kreatorima politika i organizacijama koje imaju za cilj rješavanje problema nezaposlenosti mladih, pružanje mogućnosti obrazovanja i osposobljavanja te smanjenje društvenih i ekonomskih razlika. Važno je pratiti i razumjeti NEET populaciju kako bi se razvile ciljane intervencije i politike za podršku tim pojedincima u ponovnom uključivanju u obrazovanje, zapošljavanje ili obuku. U Hrvatskoj postoji Garancija za mlade – to je pristup u rješavanju pitanja nezaposlenosti mladih osoba kojim se sve osobe mlađe od 30 godina nastoji što brže aktivirati na tržištu rada. Navedena garancija podrazumijeva dobivanje kvalitetne ponude za posao, pripravništvo ili nastavak obrazovanja u roku od 4 mjeseca od trenutka napuštanja ili završavanja obrazovanja ili ulaska u nezaposlenost. Dakle, njome se ne garantira zapošljavanje već se omogućuje brža aktivacija mladih tražitelja posla u najkraćem mogućem roku (MROSP, 2023.).

Generalno, potrebno je povećati pristup kvalitetnom obrazovanju i programima strukovnog osposobljavanja jer se na taj način mladi ljudi opremaju vještinama potrebnim za osiguranje boljih radnih prilika. Potrebno je stvoriti više radnih mjesta za mlade i osigurati pravednije plaće te na taj način smanjiti nezaposlenost ili pak nedovoljnu zaposlenost mladih. Također, bitno je da država provodi i programe socijalne sigurnosti, kao što su novčana davanja, državne stipendije ili subvencionirani smještaj i slično, jer se time može uvelike zaštititi siromašne mlade. Potrebno je osigurati i pristupačniju zdravstvenu skrb i veću pristupačnost nutritivno bogate hrane jer je to ključno za fizički i kognitivni razvoj mladih ljudi. Nadalje, bitno je i razvijati programe savjetovanja i pružanja podrške kako bi mladi ljudi što lakše prevladali izazove siromaštva i donijeli informirane odluke o svojoj budućnosti. Ključno je i da država provodi politike koje smanjuju ekonomsku nejednakost, poboljšavaju pristup kvalitetnom obrazovanju i bore se protiv diskriminacije mladih jer se i na taj način može bitno pridonijeti smanjenju njihova siromaštva. Jednako tako, u rješavanje ovog problema važno je uključiti i lokalnu zajednicu i dionike koji mogu pomoći pri rješavanju specifičnih potreba mladih u siromaštvu. Osim toga, javna svijest, zagovaranje i angažman zajednice ključni su u borbi protiv siromaštva mladih.

5. Zaključak

Siromaštvo je višedimenzionalan i kompleksan društveni fenomen i smatra se jednim od najvećih globalnih problema. Karakterizira ga nedostatak resursa i nemogućnost zadovoljenja osnovnih ljudskih potreba kao što su hrana, smještaj, obrazovanje, odjeća, zdravstvena skrb i slično. Iako većina nas može laički definirati siromaštvo, ispravno pojmovno određenje i razumijevanje siromaštva je sve samo ne jednostavno. Ne postoji jedinstvena definicija siromaštva koja bi bila univerzalna za sve i svugdje. Razni autori ponudili su razne definicije siromaštva, s obzirom da se siromaštvo različito manifestira u različitim dijelovima svijeta.

Siromaštvo je prisutno već od antičkih vremena i održalo se sve do danas, a položaj mladih se unutar različitih vremenskih, odnosno povijesnih razdoblja značajno mijenjao – od gotovo nikakve slobode i teških životnih uvjeta u predindustrijskom razdoblju do povećanja njihove individualnosti, slobode, zaštite njihovih prava i slično u modernim industrijskim društvima.

Postoje razni koncepti i vrste siromaštva, a najčešće se siromaštvo sagledava kroz koncepte apsolutnog i relativnog siromaštva. Razne vrste siromaštva, poput subjektivnog, novog, urbanog, ruralnog, situacijskog, samo dokazuju složenost ovog društvenog problema.

U 2022. godini čak je 22% populacije (95,3 milijuna ljudi) Europske unije bilo u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. Podatci za Hrvatsku pokazuju kako se ona nalazi negdje u sredini te njezin udio iznosi 19,9% u 2022. godini. S obzirom na razdoblje od prije 10 godina, Hrvatska je značajno smanjila udio siromašnih, no i dalje je brojka poprilično visoka. Ono što posebice zabrinjava je što su upravo mladi ljudi definirani kao jedna od najranjivijih skupina s visokim rizikom od siromaštva.

Ulazak u siromaštvo, ali i sami bijeg iz siromaštva u mladosti, temelji se na kombinaciji raznih čimbenika, uključujući ponajviše događaje koji se odnose na tijek života. U toj prijelaznoj fazi mladi se suočavaju sa zahtjevnim životnim odlukama, uključujući završetak obrazovanja, pronalazak stabilnog zaposlenja i osnivanje njihovog vlastitog kućanstva i obitelji. Ta tranzicija je u posljednje vrijeme sve kompleksnija i dugotrajnija i često mlade ljude stavlja u ranjiv položaj.

Godine 2021. stopa rizika od siromaštva i socijalne isključenosti za mlade u dobi od 15 do 29 godina iznosila je 25,3% na razini Europske unije, što je proporcionalno broju od oko 17,8 milijuna mladih. Najveću stopu imali su mladi u dobi od 20 do 24 godine. Siromaštvo mladih može se sagledati kroz brojne teorijske pristupe. Sve te teorije često se međusobno preklapaju te niti jedna od njih ne pruža sveobuhvatno objašnjenje pojma siromaštva. Najčešće je korištena teorija intergeneracijskog siromaštva koja opisuje postojanost siromaštva unutar obitelji ili pak među više generacija iste obitelji, sugerirajući da se siromaštvo može prenositi s jedne generacije na drugu, stvarajući začarani krug kojeg je teško prekinuti. Nakon što siromaštvo nastane, ono opstaje ukoliko nema vanjske intervencije.

Mnogo je čimbenika koji dovode do pojave siromaštva mladih, a neki od najvažnijih su odlazak iz obiteljskog doma, obrazovni i radni status mladih, socijalno porijeklo i obiteljska pozadina, geografski smještaj te bračni i roditeljski status mladih. Posljedice koje siromaštvo ostavlja na mlade ljude su brojne, a neke od njih su loša prehrana, neadekvatno stanovanje, nizak obrazovni status, stres, pojava tjeskobe i depresije, nisko samopoštovanje, osjećaj manje vrijednosti, povećani rizik od kriminala i zlouporabe opojnih sredstava, društvena izolacija i mnoge druge. Za mlade ljude je, stoga, važno živjeti u obiteljskom domu, ulagati u svoje obrazovanje, imati stabilan posao ili pak zaposlenog partnera jer su upravo to neki od najbitnijih zaštitnih faktora koji sprečavaju njihovo siromaštvo.

Rješavanje problema siromaštva mladih ključno je za promicanje socijalne jednakosti, gospodarskog rasta i održivog razvoja. Ulaganjem u dobrobit i mogućnosti mladih ljudi, društva mogu prekinuti začarani krug siromaštva i stvoriti svjetliju budućnost za mlade.

POPIS TABLICA

Tablica 2.1. <i>Broj mladih u RH u razdoblju od 2013. do 2022. godine i njihova spolna struktura</i>	10
Tablica 3.1. <i>Izloženost siromaštvu tijekom djetinjstva i vjerojatnost siromaštva u dobi od 20, 25, 30 i 35 godina</i>	20
Tablica 3.2. <i>Stopa rizika siromaštva za mlade ovisno o obrazovnim postignućima roditelja</i>	24
Tablica 3.3. <i>Stopa rizika od siromaštva za mlade u dobi od 15 do 29 godina</i>	28
Tablica 3.4. <i>Stopa rizika od siromaštva za ukupno stanovništvo</i>	28
Tablica 4.1. <i>Udio mladih u dobi od 18 do 34 godine koji žive s roditeljima</i>	30
Tablica 4.2. <i>Prosječna dob mladih ljudi prilikom odlaska iz obiteljskog kućanstva</i> ...31	
Tablica 4.3. <i>Razlika u stopama ukupne nezaposlenosti i nezaposlenosti mladih za 2020. godinu</i>	33
Tablica 4.4. <i>Regionalne razlike između učenika u namjeri studiranja</i>	35

POPIS SLIKA

Slika 3.1. <i>Začarani krug siromaštva</i>	19
Slika 3.2. <i>Udio ljudi u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti na EU razini za 2022. godinu</i>	26
Slika 3.3. <i>Udio mladih ljudi u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti u 2021. godini</i>	26
Slika 3.4. <i>Stopa rizika od siromaštva i socijalne isključenosti mladih prema dobnim skupinama za 2021. godinu</i>	27

LITERATURA

1. Aassve, A., Iacovou, M. & Mencarini, L. (2006). Youth poverty and transition to adulthood in Europe. *Demographic Research*, 15, 21-50.
2. Aassve, A., Davia, M. A., Iacovou, M. & Mazzuco, S. (2007). Does Leaving Home Make You Poor? Evidence from 13 European Countries. *European Journal of Population*, 23, 315-338.
3. Ayllon, S. (2015). Youth Poverty, Employment, and Leaving the Parental Home in Europe. *Review of income and wealth*, 61(4), 651-676.
4. Baker, J. & Schuler, N. (2004). Analyzing urban poverty: a summary of methods and approaches. Posjećeno 15.7.2023. na mrežnoj stranici: <https://www.google.com/books?hl=hr&lr=&id=JkC7RimdnIMC&oi=fnd&pg=PA22&dq=urban+poverty&ots=Udp9SNTV66&sig=H2I1cqHt9PSPKwcQarLy2fuk8M8>.
5. Berc, G., Majdak, M. & Baturina, D. (2021). Ples na rubu: okolnosti i iskustva položaja mladih u NEET statusu na području Grada Zagreba. *Hrvatska i komparativna javna uprava*, 21(1), 98–128.
6. Billari, F. C. & Liefbroer, A. C. (2010). Towards a new pattern of transition to adulthood? *Advances in Life Course Research*, 15(2-3), 59-75-
7. Bonić, M. (2020). *Siromaštvo u EU*. Završni rad. Pula: Fakultet ekonomije i turizma.
8. Bradshaw, T. K. (2009). Theories of Poverty and Anti-Poverty Programs in Community Development. *Community Development*, 38(1), 7-25.
9. Decancq, K., Goedeme, T., Van den Bosch, K. & Vanhille, J. (2014). The Evolution of Poverty in the European Union: Concepts, Measurement, and Data. U B. Cantillon & F. Vandenbroucke (ur.), *Reconciling Work and Poverty Reduction*, (str. 60-93). New York: Oxford University Press.
10. Dewlidge, C. (2003). A life-course perspective on social exclusion and poverty. *British Journal of Sociology*, 54(1), 109-128.
11. Dewlidge, C. & de Keulenaer, F. (2003). Housing and poverty: The „missing link“. *European Journal of Housing Policy*, 3(2), 127-153.

12. Dietrich, H. & Moller, J. (2015). Youth unemployment in Europe – business cycle and institutional effects. *International Economics and Economic Policy*, 13, 5-25.
13. Dragičević, T. & Družić Ljubotina, O. (2022). Siromaštvo djece – posljedice i zaštitni činitelji. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 56(108), 102-140.
14. Družić Ljubotina, O. & Kletečki Radović, M. (2011). Siromaštvo i socijalni rad: Koliko je siromaštvo doista „tema“ socijalnog rada? *Ljetopis socijalnog rada*, 18(1), 5-29.
15. Encyclopedia Britannica (2023). *Poverty*. Posjećeno 6.7.2023. na mrežnoj stranici: <https://www.britannica.com/biography/Jeffrey-D-Sachs>.
16. European Commission (2001). *European Commission White Paper: A New Impetus for European Youth*. Bruxelles: Commission of the European Communities.
17. Europska unija (2018). EU Youth Strategy. Posjećeno 5.9.2023. na mrežnoj stranici: https://youth.europa.eu/strategy_en.
18. Eurostat (2023). EU statistics on income and living conditions (EU-SILC) methodology. Posjećeno 19.7.2023. na mrežnoj stranici: [https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=EU_statistics_on_income_and_living_conditions_\(EU-SILC\)_methodology](https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=EU_statistics_on_income_and_living_conditions_(EU-SILC)_methodology).
19. Eurostat (2022). People at risk of poverty or social exclusion in 2022. Posjećeno 19.7.2023. na mrežnoj stranici: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230614-1>.
20. Eurostat (2022). Young People – Social Inclusion. Posjećeno 19.7.2023. na mrežnoj stranici: https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Young_people_social_inclusion&stable=1#Young_people_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion.
21. File, J., Farnell, T., Doolan, K., Lesjak, D. & Šćukanec, N. (2013). *Financiranje visokog obrazovanja i socijalna dimenzija u Hrvatskoj: analiza i preporuke*. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja.

22. Giovanni SF, B., Marelli, E. & Signorelli, M. (2014). The Rise of NEET and Youth Unemployment in EU Regions after the Crisis. *Comparative Economic Studies*, 56, 592-615.
23. Haveman, R. (2009). What does it mean to be poor in a rich society? *Focus*, 26(2), 81-86.
24. Harper, C., Marcus, R. & Moore, K. (2003). Enduring poverty and the conditions of childhood: lifecourse and intergenerational poverty transmissions. *World Development*, 31(3), 535-554.
25. Horlings, E. (2005). Pre-industrial economic growth and the transition to an industrial economy. U M. Prak (ur.), *Early Modern Capitalism* (str. 85-101). London: Routledge.
26. Huang, X. (2019). Understanding Bourdieu – Cultural Capital and Habitus. *Review of European Studies*, 11(3), 45-49.
27. Iacovou, M., Aassve, A. & Davia, M. (2007). Youth poverty in Europe. Institute for Social and Economic Research. Posjećeno 16.8.2023. na mrežnoj stranici: <https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/2153.pdf>.
28. Ilišin, V. (2002). Mladost, odraslost i budućnost. U V. Ilišin i F. Radin (ur.), *Mladi uoči trećeg milenija* (str. 27-45). Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
29. Ilišin, V. & Radin, F. (2002.) Društveni kontekst i metodologija istraživanja. U V. Ilišin i F. Radin (ur.), *Mladi uoči trećeg milenija* (str. 13-25). Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
30. Ilišin, V. (2007). Društveni status, problemi i budućnost mladih. U V. Ilišin i F. Radin (ur.), *Mladi: problem ili resurs* (str. 39-81). Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
31. Ilišin, V. & Radin, F. (2007). Mladi u suvremenom hrvatskom društvu. U V. Ilišin i F. Radin (ur.), *Mladi: problem ili resurs* (str. 13-35). Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
32. Jain, L., Gal, E. & Orosz, G. (2022). Nepotistic Hiring and Poverty From Cultural, Social Class, and Situational Perspectives. *Frontiers in Psychology*, 13, 1-8.

33. Klepač, O. (2015). Regionalni aspekti odluka o studiranju, distribucija kapitala i namjera studiranja. U B. Baranović (ur.), *Koji srednjoškolci namjeravaju studirati? – pristup visokom obrazovanju i odabir studija*, (str. 187-207). Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
34. Matković, T. (2010). Obrazovanje roditelja, materijalni status i rano napuštanje školovanja u Hrvatskoj: Trendovi u proteklom desetljeću. *Društvena istraživanja Zagreb*, 4-5 (108-109), 643-667.
35. McLeod, J. & Shanahan, M. J. (1993). Poverty, Parenting and Children's Mental Health. *American Sociological Review*, 58, 351-366.
36. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (2023). Garancija za mlade. Posjećeno 16.10.2023. na mrežnoj stranici: <https://mrosp.gov.hr/pristup-informacijama-16/najcesca-pitanja-i-odgovori/najcesca-pitanja-i-odgovori-12153/rad-i-zaposljavanje/garancija-za-mlade/5689>.
37. Moore, K. (2005). Thinking about youth poverty through the lenses of chronic poverty, life-course poverty and intergenerational poverty. *Chronic Poverty Research Centre Working Paper*, 57, 1-26.
38. Musa, I. (2019). Društvene nejednakosti i siromaštvo. *Hum: Časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, 14(22), 46-69.
39. Mussida, C. & Sciulli, D. (2022). The dynamics of poverty in Europe: what has change after the great recession? *The Journal of Economic Inequality*, 20, 915-937.
40. Noguera, P. A. (2011). A Broader and Bolder Approach Uses Education to Break the Cycle of Poverty. *Phi Delta Kappan*, 93(3), 8–14.
41. Orr, D., Gwosc, C. i Netz, N. (2011). Social and Economic Conditions of Student Life in Europe. Synopsis of indicators – final report. EUROSTUDENT IV, 2008.-2011. Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag.
42. Parisi, L. (2008). Leaving Home and the Chances of Being Poor: The Case of Young People in Southern European Countries. *Labour*, 22, 89-114.
43. Pavić, Ž. (2016). Obrazovne nejednakosti u Hrvatskoj: trenutačno stanje i pravci budućih istraživanja. U Ž. Pavić i sur. (ur.), *Znanstvene, kulturne, obrazovne i umjetničke politike – europski realiteti*, (str. 370-382), Osijek.

44. Pavićević, O. (2014). Mladi kao rizična skupina. *Kriminologija i socijalna integracija*, 22(2), 48-76.
45. Puzić, S. & Košutić, I. (2015). Sociološki pristupi razumijevanju nejednakosti u obrazovanju. U B. Baranović (ur.), *Koji srednjoškolci namjeravaju studirati? – pristup visokom obrazovanju i odabir studija*, (str. 41-71). Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
46. Puzić, S., Gregurović, M. & Košutić, I. (2018). Kulturni kapital i obrazovne nejednakosti u Hrvatskoj, Njemačkoj i Danskoj: usporedna analiza PISA 2009 podataka. *Revija socijalne politike*, 25(2), 133-156.
47. Room, G. (2016). „New Poverty“ in the European Community. New York: Palgrave Macmillan.
48. Russell, B. (2009). The prospects of industrial civilization. Posjećeno 20.10.2023. na mrežnoj stranici:
<https://ir.nbu.ac.in/bitstream/123456789/2229/1/23833.pdf>.
49. Schulenberg, J. & Schoon, I. (2012). The transition to adulthood across time and space: overview of Special Section. *Longitudinal and Life Course Studies*, 3(2), 164-172.
50. Serrasqueiro, J., Sochirca, E. & Cunha Neves, P. (2022). Determinants of Youth Unemployment: Evidence from 18 OECD Countries. *Journal of Human Resources*, 2, 259-293.
51. Škopac, E. (2023). *Evolucija siromaštva*. Diplomski rad. Pula: Fakultet ekonomije i turizma.
52. Šućur, Z. (2001). *Siromaštvo. Teorije, koncepti i pokazatelji*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
53. Šućur, Z. (2005). Objektivno i subjektivno siromaštvo u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 13(3-4), 237-255.
54. Šućur, Z. (2005). Siromaštvo i socijalni transferi u Hrvatskoj. *Financijska teorija i praksa*, 29(1), 37-58.
55. Šućur, Z. (2011). Siromaštvo i dohodovne nejednakosti u Hrvatskoj: 2001.-2009. *Revija za socijalnu politiku*, 18(2), 245-256.
56. The World Bank. Posjećeno 26.6.2023. na mrežnoj stranici:
<https://www.worldbank.org/en/home>.

57. The World Bank. *Publication: The World Bank Annual Report 2016*. Posjećeno 7.7.2023. na mrežnoj stranici: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/6f058312-0c73-5586-b989-7458144d99fd/full>.
58. Townsend, P. (1979). *Poverty in the United Kingdom. A Survey of Household Resources and Standards of Living*. Posjećeno 7.7.2023. na mrežnoj stranici: <https://www.poverty.ac.uk/system/files/townsend-book-pdfs/PIUK/piuk-whole.pdf>.
59. Ujedinjeni narodi (2003). *World Youth Report*. Posjećeno 17.7.2023. na mrežnoj stranici: <https://www.un.org/development/desa/youth/world-youth-report/world-youth-report-2003.html>.
60. Ujedinjeni narodi (2015). *Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. Posjećeno 2.7.2023. na mrežnoj stranici: <https://sdgs.un.org/2030agenda>.
61. Van der Berg, S. (2008). *Poverty and education. Education Policy Series, 10*, 1-28.
62. Wagle, U. (2002). *Rethinking poverty: definition and measurement. International Social Science Journal, 171*, 155-165.
63. Wagmiller, R. L. & Adelman, R. M. (2009). *Childhood and Intergenerational Poverty: The Long-Term Consequences of Growing Up Poor*. New York: National Center for Children in Poverty. Posjećeno 18.8.2023. na mrežnoj stranici: https://www.nccp.org/wp-content/uploads/2020/05/text_909.pdf.
64. Walker, C. & Walker, A. (2009). *Social policy, poverty and social work*. U Adams, R., Dominelli, L. & Payne, M. (ur.), *Social work: Themes, issues and critical debate*, (str. 74-89). New York: Palgrave MacMillan.